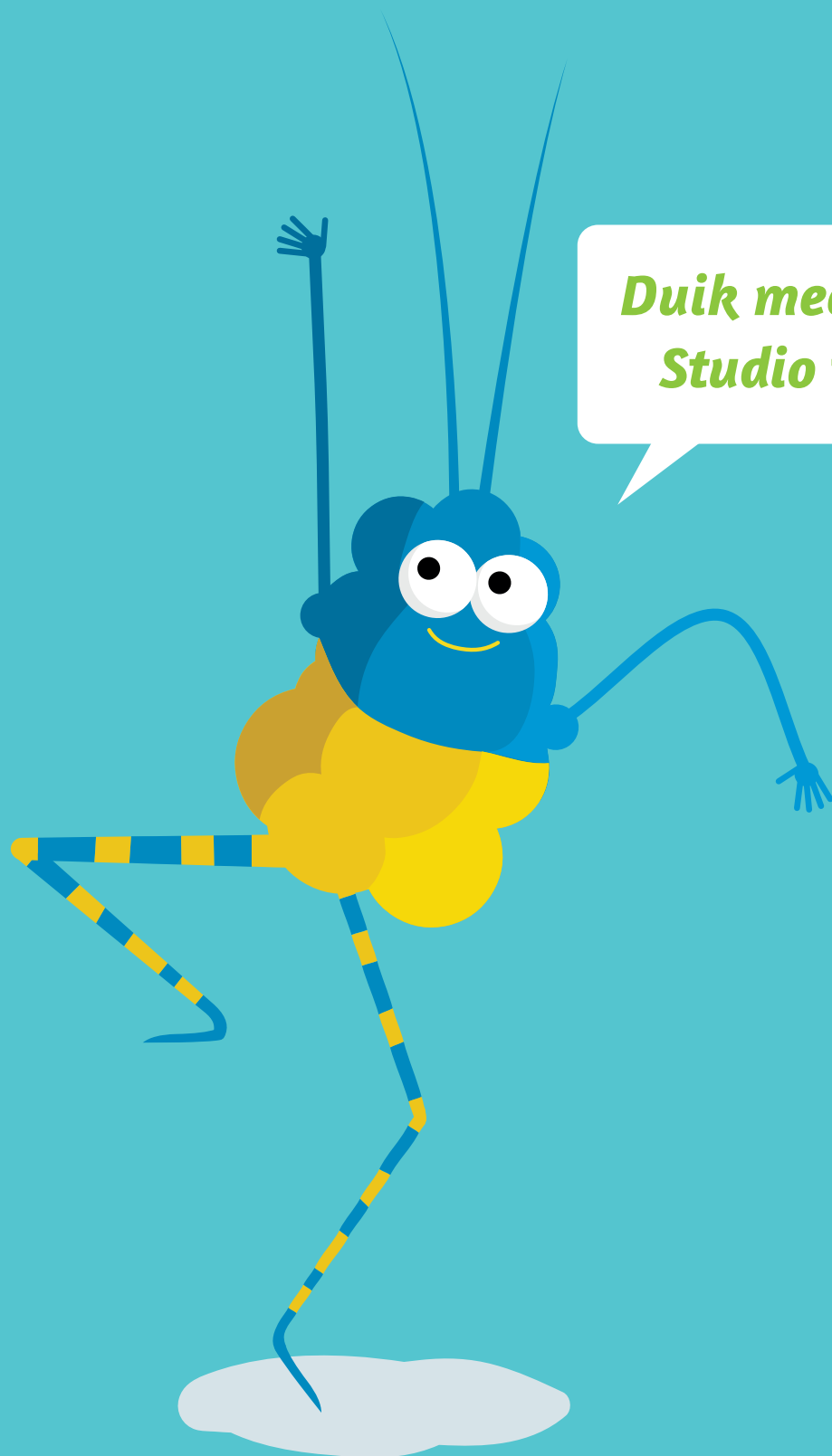

Uitprobeerpakket

handleiding leerjaar 5

*Duik mee in de wereld van
Studio taal en spelling!*

Studio

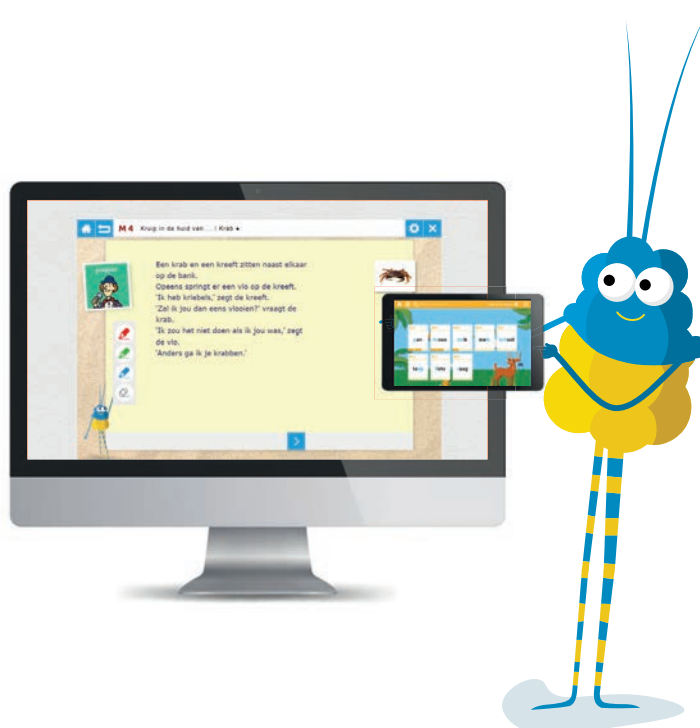
taal en spelling

Beste leerkracht

In dit Uitprobeerpakket vind je **enkele lessen van Studio taal en spelling** om in jouw klas uit te proberen. Onze adviseurs hebben hun favoriete lessen geselecteerd, waardoor we ervan overtuigd zijn dat zowel jij als jouw leerlingen met veel plezier aan de slag zullen gaan met de lessen. Daarnaast vind je ook **Mijn woordenblad!**, **Studio leeswijzer** en **Studio woordwijzer** in dit Uitprobeerpakket. Dat zijn handige hulpmiddelen om in te zetten tijdens je lessen.

Met de **uitgebreide software** van Studio taal en spelling breng je taal écht tot leven. Activeer dus zeker jouw proeflicentie! Je vindt het stappenplan verderop in deze handleiding. Naast de lessen taal en spelling vind je ook nog enkele leuke tips om toe te passen tijdens andere vakken. We bieden je hiermee extra inspiratie om de methode nog meer tot leven te laten komen. De software van leerjaar 5 is volop in ontwikkeling. Neem zeker een kijkje in de leerkracht- en leerlingsoftware van leerjaar 4, zodat je een goed beeld krijgt van het digitaal schoolbord, het online programma om je lessen voor te bereiden en te monitoren, én de oefensoftware voor thuis en op school.

We wensen je veel plezier! Heb je nog een vraag of wat hulp nodig? Onze adviseurs staan voor je klaar. Neem contact op via uitgeverijzwijsen.be/adviseurs

Uitprobeerpakket leerjaar 5

In dit Uitprobeerpakket vind je de lessen taal en spelling voor **leerjaar 5**. Laat je verwonderen en duik mee in de speciaal voor jou geselecteerde lessen uit blok 4 van *Studio taal en spelling*.

Ontdek hieronder nog extra **lestitips**!

In blok 4 werken de leerlingen rond het thema **gevoel**.

In leerjaar 5 en 6 zijn de lessen begrijpend en studerend lezen telkens opgebouwd uit een reeks van drie lessen: een basisles begrijpend lezen, een vervolgles begrijpend lezen en een les studerend lezen. Per drie lessen staat eenzelfde onderwerp centraal. In blok 4 komen volgende onderwerpen aan bod: '**jong en oud**' en '**dierenvrienden**'.

Dompel je klas onder in de wereld van gedichten rond het thema '**jong en oud**' tijdens de les **begrijpend lezen**!

De leerlingen gaan in de les **woordenschat** verder aan de slag met de figuurlijke betekenis van woorden en zinnen uit de gelezen gedichten: ze beleven letterlijk veel plezier aan het uitproberen van deze lessen!

Laat de leerlingen *Mijn woordenblad!* gebruiken om betekenis te geven aan grappige, mooie, moeilijke, speciale ... woorden.

De les **studerend lezen** bouwt verder op de lessen begrijpend lezen, waarin de leerlingen een informatieve tekst (websitetekst) binnen het thema 'dierenvrienden' gelezen hebben. Kom samen tot het maken van een mindmap over die tekst als voorbereiding op het zesde leerjaar en het secundair onderwijs.

In de les **taalbeschouwing** ontdekken de leerlingen hoe ze de gebiedende wijs in verschillende situaties kunnen gebruiken.

Hoe leuk is het om hier de *Leestrainer* in te zetten? Zo geef je de leerlingen de kans om zichzelf te beluisteren. Hoe klinkt een verzoek, een instructie of een bevel? Kies voor de leestoel en laat hen experimenteren met stemvolume, intonatie en nog zoveel meer. Om de *Leestrainer* te gebruiken, kun je de proeflicentie van onze software *Studio taal* gebruiken.

Studio

taal en spelling

De leerlingen **schrijven** een gedicht.

Laat de leerlingen tijdens de les muzische vorming ook hun fantasiedier tekenen of ga nog een stapje verder. Met flessen, brik, tape en oude dozen in allerlei formaten kunnen ze zelf een 3D kunstwerk vervaardigen. Plezier gegarandeerd!

In de les **spreken/Luisteren** maken de leerlingen een hoorspel.

Zou het niet fijn zijn als de leerlingen hun hoorspel presenteren voor een lagere klas? Maak er een echte voorstelling van! Laat per groepje ook een originele uitnodiging ontwerpen om de leerlingen uit te nodigen voor hun voorstelling.

In leerjaar 5 is er zeker ook aandacht voor technisch en vloeiend lezen en voor leesbevordering.

Kijk alvast uit naar het ter inzagepakket van *Studio taal*! Vraag jouw ter inzagepakket aan van Studio taal en ontdek het zelf: www.uitgeverijzwijsen.be/ter-inzagepakketten

Veel plezier! Laat ons zeker weten wat jouw favoriete les was.

Stap 1: inloggen via Licentieregie (https://licentieregie.uitgeverijzwijzen.be)

- Heeft je school nog **geen account** in licentieregie?
Wijs een persoon aan als beheerder en volg onderstaande stappen:

Bestellen Zwijzen-licenties

In Licentieregie kunt u namens uw school bestellingen doen voor een of meerdere online Zwijzen-programma's.

Heeft u al inloggegevens, dan kunt u direct

inloggen voor uw school en direct licenties bestellen of beheren.

Uw school zoeken

Voer de vier cijfers in van de **postcode** van de school waarvoor u licentie(s) wilt bestellen en klik op de knop **Zoek op postcode**.

Postcode school:

Zoek op postcode

U doorloopt de volgende stappen in het bestelproces

1. Kies uw school of log in.

- Heeft je school **wel een account** in licentieregie?
De beheerder van de school moet zich aanmelden.

Opgelet: personen die **NIET** aangesteld zijn als beheerder van de school, kunnen onderstaande wijzigingen **NIET** verrichten in licentieregie of de leerkrachtmodule.

Stap 1a: kies de gewenste methode

Ga naar 'Methode kiezen.'

Vervolgens krijg je het overzicht aan licenties van de gekozen methode.

Programma's kiezen				
Maak uw keuze door de programma's aan te vullen				
Programma's	Licentie type en aantal	Verkoop prijs (excl. btw)	Totaal prijs (excl. btw)	Totaal prijs (incl. btw)
Leerjaar 2				
☐ Software Studio Taal Leerjaar 2	<keuze> ☐ per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 2	€ 6,00
Leerjaar 3				
☐ Software Studio Taal Leerjaar 3	<keuze> ☐ per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 3	€ 6,00
Leerjaar 4				
☐ Software Studio Taal Leerjaar 4	<keuze> ☐ per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 4	€ 6,00
			Totaal Studio Taal	€ 6,00

Stap 1b: activeer de licentie

Activeer een licentie:

- Vink in het linkervakje de gewenste licentie (per leerjaar) aan.
- Kies voor 'vaste licentie' of 'proeflicentie' bij licentietype.
- Tenslotte klik je op het gewenste softwareprogramma, plaats deze in je winkelwagen en voltooi je bestelling.

Programma's kiezen
Maak uw keuze door de programma's aan te vinken

☒ Studio Taal

Programma's	Licentie type en startdatum	Jaarprijs met instapvering	Omgekeerd jaarprijs	Prijs	Verwijden
Leerjaar 2					
☒ Software Studio Taal Leerjaar 2	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal Leerjaar 2	€ 0,00
Leerjaar 3					
☒ Software Studio Taal Leerjaar 3	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal Leerjaar 3	€ 0,00
Leerjaar 4					
☒ Software Studio Taal Leerjaar 4	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal Leerjaar 4	€ 0,00
				Totaal Studio Taal	€ 0,00

Inhoud winkelwagen

Programma's	Licentie type en startdatum	Jaarprijs met instapvering	Omgekeerd jaarprijs	Prijs	Verwijden
Studio Taal					
Software Studio Taal Leerjaar 2	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
Software Studio Taal Leerjaar 3	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
Software Studio Taal Leerjaar 4	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal bestelling	€ 0,00

Proeflicentie = Uitgeverij Zwijsen biedt je de mogelijkheid om eenmalig de software 3 maanden gratis uit te proberen. Na deze periode stopt de software automatisch.

Indien je als school na de proefperiode van 3 maanden wenst verder te werken met de software, dien je bovenstaande stappen terug uit te voeren en bij licentietype te kiezen voor 'vaste licentie'.

Opgelet:

- Vergeet niet 'akkoord' aan te vinken.
- Zodra bevestigd, krijgt de beheerder per direct een mail toegestuurd. Via deze mail dien je nog de algemene voorwaarden te accepteren. Hierna kan de school met de software aan de slag. De beheerder kan dat op zijn/haar beurt leerkrachten van de andere klassen gaan toevoegen zodat deze ook actief aan de slag kunnen met de software.

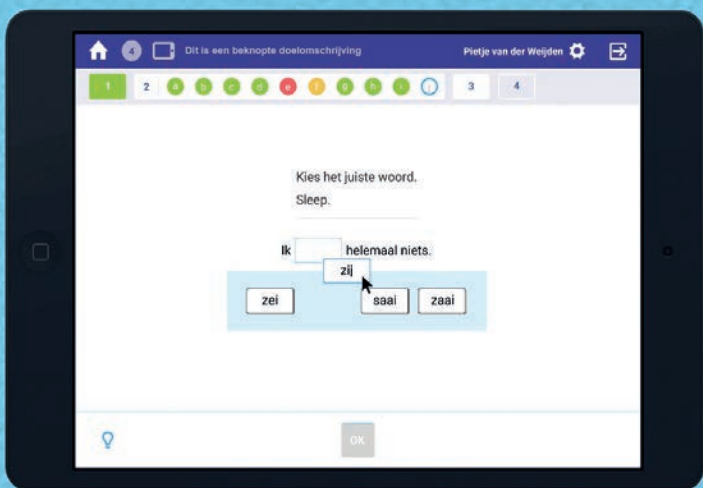
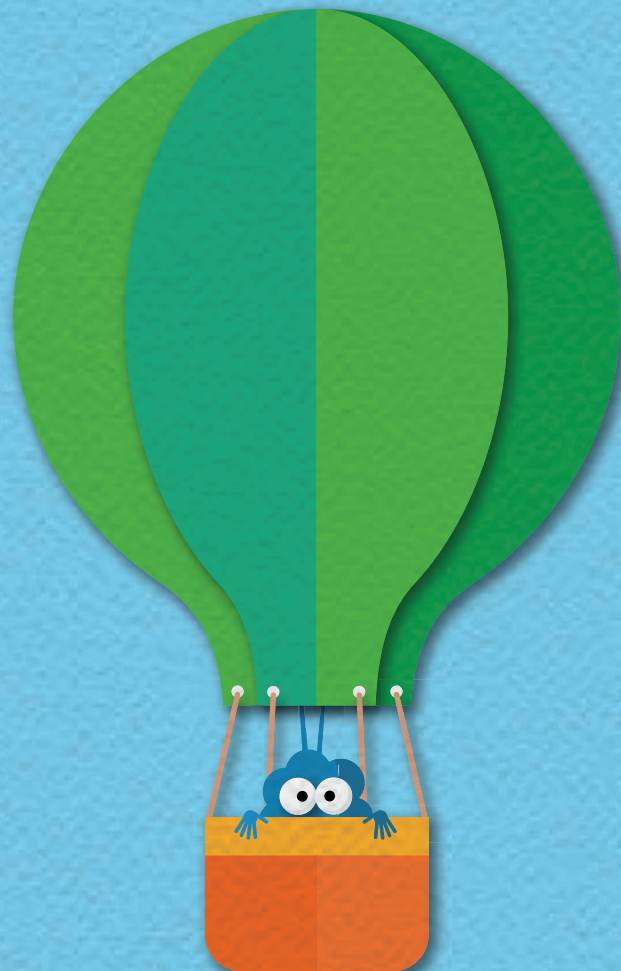
Dit doe je door: Klasbeheer > Leerkrachten > Invoeren > Gegevens effectief invoeren > Klik op 'toevoegen'

Ontdek de uitgebreide
software van

Studio

taal & spelling

Met de oefensoftware oefenen leerlingen
op hun eigen tempo én op hun eigen niveau,
op school en thuis.

De voordelen van de oefensoftware:

- De software is **ADAPTIEF**: hij past zich aan het niveau van de leerling aan
- De leerkracht heeft inzicht in de resultaten
- Ruim aanbod aan oefeningen
- Aandacht voor automatisering
- Met beloningssysteem voor leerlingen

Kom je deze tekens tegen?

Doe dan dit.

Bespreek samen.

Werk samen met je buur.

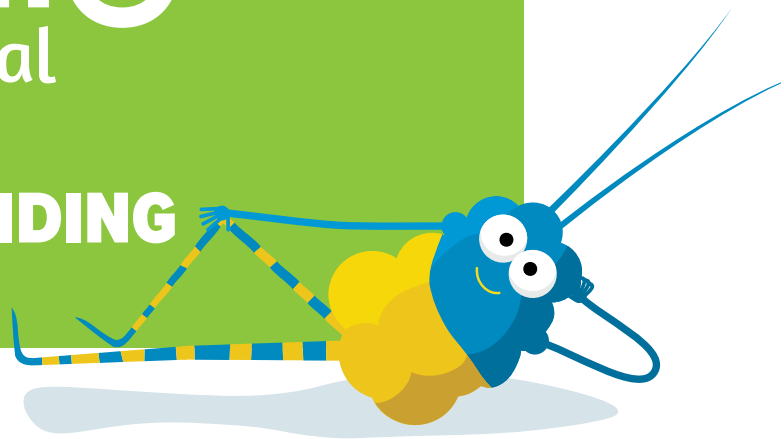

Lees de tip.

Studio
taal

HANDLEIDING

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Verken samen de gedichten.

Bespreek **klassikaal**:

- Welk soort teksten zijn dit? (gedichten)
- Waaraan zie je dat? (korte teksten, korte regels, speciale lay-out, vaak geen volzinnen ...)
- Wie leest er soms gedichten? Waarom? (als ontspanning, omdat ik ze mooi of grappig vind, omdat ik troost zoek ...)
- Waarover gaan deze gedichten, denk je? Hoe weet je dat? (over grootouders: dat zie je aan de titels en aan de afbeelding)

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

Doe voor hoe je je **leesdoel** bepaalt: 'Ik wil graag een gedicht zoeken dat past bij mijn oma/opa.' Beschrijf je grootouder kort (karakter, uiterlijk, leuke herinneringen samen ...).

De leerlingen noteren vervolgens in hun leerwerkboek voor welke grootouder zij een passend gedicht willen zoeken. Dat mag natuurlijk ook een andere oudere persoon zijn die ze kennen.

Op verkenning

- 1 Verken samen de teksten op de volgende pagina's. Beantwoord de vragen van je juf of meester.

- 2 Voor wie wil jij een passend gedicht zoeken? Schrijf op.

Uitleg

Gedichten herken je aan een aantal kenmerken:

- korte teksten
- korte regels
- ontbrekende leestekens en hoofdletters
- geen volzinnen
- een speciale lay-out

Niet elk gedicht heeft alle kenmerken.
In gedichten mag namelijk alles!

Als je een gedicht leest, moet je vaak zoeken naar de **betekenis**.
Het kan helpen als je het gedicht een paar keer leest
en als je met anderen over het gedicht praat.
Gedichten hebben niet één juiste betekenis!
Je kunt ze op verschillende manieren **interpreteren**.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door.

Opa

Mijn opa is al oud.
Zijn huis is leeg,
net als zijn hoofd.
Hij heeft één kamer nu
en het altijd koud.

Mijn opa zegt niet veel.
Hij is een leeg boek.
Zijn tekst is doorgelopen,
ook zijn sokken zijn zoek.
Maar mij kent hij wel.

'Jongen,' zegt hij, stiller
dan ooit. Hij lacht zijn
scheve lach, zijn hand trilt.
Ik spoel aan op zijn schoot.
Hij leest mij, zijn
hanenpoot.

Margreet Schouwenaar
Denk dag doen
© Clavis, 2016

Oma's

Ze wacht op me
met perzikwangen, hemelogen,
glinsterende rimpeltoet.

Haar stoel is van fluweel.
Opa's zetel staat maar
leeggeleefd, doodstil. Ik mag erin.

Stoelen willen benen en een kont
om tegenaan te duwen. Leeg
zijn ze te veel wie er ooit zat.

Ik kus haar veertjesvel, vertel
hoe papa dit en hoe ik dat
en hoe hij 'nee'. Kind, zegt ze, kind.

Mijn kwaadheid smelt als hagel
in de plootjes van haar mond,
het kamerhaventje, de stoel, de thee.

Oma's maken kinderen weer heel.

Diet Groothuis
Dichter 1
© Plint, 2017

Aan de slag

LEERWERKBOEK

Maak opdrachten 3 en 4 **klassikaal**.

Vorm vervolgens **heterogene groepen** van telkens drie leerlingen.

De groepen maken opdrachten 5, 6 en 7 zelfstandig.

Opdracht 3

De leerlingen lezen het eerste **gedicht Opa** met de pen in de hand.

Ze duiden aan wanneer ze iets niet duidelijk vinden of wanneer hen iets opvalt.

1. Lees vervolgens de **eerste strofe** van het gedicht voor.

Sta stil bij de betekenis van de zinnen *Zijn huis is leeg ... Hij heeft één kamer nu* (opa is naar een rusthuis) en *(leeg) ... net als zijn hoofd* (opa is dement). Vraag daarbij telkens naar de **interpretatie** van de leerlingen.

2. Lees de **tweede strofe** van het gedicht voor.

Zoek samen met de leerlingen naar de betekenis van de zinnen *Hij is een leeg boek. Zijn tekst is doorgelopen*.

3. Lees de **derde strofe** van het gedicht voor.

Vertel:

- Op het einde staat: *Ik spoel aan op zijn schoot. Hij leest mij, zijn hanenpoot*. Dat begrijp ik niet helemaal.

Vraag de leerlingen naar hun **interpretatie**:

- Wat betekent *Ik spoel aan op zijn schoot* volgens jullie? (Het kind zit op zijn schoot.)
- Waarom zou de schrijver het woord 'aanspoelen' gebruiken?
- Wat betekent *Hij leest mij, zijn hanenpoot* volgens jullie? (Opa bekijkt/knuffelt ... het kind op zijn schoot.)

Koppel daarna terug naar wat de leerlingen zelf aangeduid hadden in het gedicht (**met de pen in de hand**).

- Begrijp je het gedicht beter nu we er samen over gepraat hebben? Het kan soms helpen om het gedicht regel per regel te lezen en goed na te denken over de betekenis van elke zin.

Koppel terug naar het **leesdoel** dat je bij opdracht 2 verwoordde:

- Zou dit gedicht bij jouw opa/oma/oudere passen?

Opdracht 4

De leerlingen lezen het **gedicht Oma's** met de pen in de hand.

Beantwoord samen de vragen:

- Welke woorden in het gedicht vertellen iets over het uiterlijk van oma? Duid die aan. (*met perzikwangen, hemelogen, glinsterende rimpeltoet, veertjesvel, plooitjes van haar mond*)
- Kun je nu in je eigen woorden zeggen hoe oma eruitziet? (Ze heeft roze wangen, heldere ogen, rimpels, een vrolijk gezicht ...)
- Waar is opa? Hoe weet je dat? (Hij is gestorven: *Opa's zetel staat maar leeggeleefd, doodstil*.)
- Vindt oma het leuk dat het kind in de zetel van opa zit? Hoe weet je dat? (Ja: *Leeg zijn ze te veel wie er ooit zat*. De lege zetel doet oma te veel aan opa denken.)

Aan de slag

3 Lees het gedicht *Opa* (gedicht 1).

Vind je iets niet duidelijk? Noteer ?.
Valt je iets op? Noteer !.

Wat zouden de volgende regels uit het gedicht betekenen?
Bespreek.

Zijn huis is leeg.

Hij is een leeg boek.
Zijn tekst is doorgelopen

Ik spoel aan op zijn schoot.
Hij leest mij, zijn hanenpoot.

4 Lees het gedicht *Oma's* (gedicht 2).

Vind je iets niet duidelijk? Noteer ?.
Valt je iets op? Noteer !.

Beantwoord de vragen.

- Duid in het gedicht de stukjes aan die iets vertellen over het uiterlijk van oma.

- Vertel in je eigen woorden hoe oma eruitziet.

Bespreek:

- Waar is opa? Hoe weet je dat?
- Vindt oma het leuk dat het kind in de zetel van opa zit? Waarom?
- Het gedicht eindigt zo:

Oma's maken kinderen weer heel.

Wat zou dat kunnen betekenen?

Waar oma bleef

Toen ik omkeek om te zien waar oma bleef en haar niet zag, holde ik terug. Ik vond haar op de trap waar ik allang van afgesprongen was.

Zij hield zich met twee handen aan de leuning vast en stapte voetje voor voetje naar beneden. Nog nooit was oma zo langzaam!

Vroeger kon oma bijna net zo snel als ik de treden af, maar toen scheen de zon waarschijnlijk en nu regende het ontzettend.

Ze was kletsnat, druppels dropten uit haar haar en van haar neus en ze was haar paraplu vergeten. Ja, het kwam door de regen.

Ik zou anders niet weten waarom oma gisteren nog haast huppelen kon en nu niet meer. Maar, het is niet erg, hoor.

Ik kan mijn benen langzamer laten lopen. Ik kan mijn armen minder snel om haar heen slaan. Ik kan trager van haar houden

als dat beter voor haar is. Ik kan ontzettend goed voor iemand zorgen, al weet nog bijna niemand dat. Ik loop er ook niet mee te koop.

Ik ga gewoon onder aan de trap staan en wacht, zodat zij ziet welke kant ze op moet gaan. Deze kant. De kant waar ik sta.

Ted van Lieshout
Onder mijn matras de ervt
© Leopold, 2017

Opa,

ben jij nou een bejaarde?
Dan wil ik daar ook voor leren.

Altijd **leeve** kijken, **zallig** spitten in de tuin, **stappen met de hond**. En altijd tijd voor mij.

Als jij me als leerling neemt, word ik vast een bejaarde in een nieuwe recordtijd.

Daniel Billiet
Waarom het nooit bananen regent
© De Eenhoorn, 2000

Een gewone oma

Wat zie ik mijn oma graag **op haar rollerblades over het marktplein roetsjen**!

Hamburger met dikke klodders mayonaise is haar favoriet.

In het zwembad schoppen we huizenhoge golven van plezier.

Ze voelt zich thuis in al haar rimpels en in een gele bikini.

Laatst hoorde ik mama klijven. 'Zeg moeke, jij vindt dat misschien allemaal heel leuk, maar denk ook eens aan de kinderen. Die willen zo graag een gewone oma.'

Daniel Billiet
Waarom het nooit bananen regent
© De Eenhoorn, 2000

5

Lees het gedicht *Waar oma bleef* (gedicht 3).

Vind je iets niet duidelijk? Noteer 7.
Valt je iets op? Noteer 1.

Beantwoord de vragen.

- Welk woord past het best bij de oma uit dit gedicht?
Kruis aan.

☐ nat ☐ voorzichtig ☐ langzaam

- Bespreek:

- Hoe komt het dat oma zo is volgens het kind?
- Hoe komt het volgens jou?

- Het kind houdt heel erg van oma.
Duid in het gedicht drie dingen aan waardoor je dat weet.

6

Lees het gedicht *Opa*, (gedicht 4).

Vind je iets niet duidelijk? Noteer 7.
Valt je iets op? Noteer 1.

Beantwoord de vragen.

- Wat doet opa zoal?
Duid aan in de tekst.

- Bespreek:

- Vindt het kind die dingen ook leuk?
- Waarom denk je dat?

- Welk van die dingen vind jij zelf ook leuk?
Omcirkel in het gedicht.

7

Lees het gedicht *Een gewone oma* (gedicht 5).

Vind je iets niet duidelijk? Noteer 7.
Valt je iets op? Noteer 1.

Beantwoord de vragen.

- Duid drie kenmerken van oma aan.

- Het gedicht eindigt zo:

Die willen zo
graag een gewone oma.

Bespreek:

- Wie zijn die?
- Wat bedoelt mama met *een gewone oma*?
- Denk je dat dat klopt? Willen ze een gewone oma?
- Wat voor oma zou jij het liefst hebben?

Extra opdracht

Lees het gedicht.

Opa

In zijn rode trainingsbroek
schieft hij pijnknal om de hoek.
Langs de apotheek, de snackbar
en de visboer met zijn viskar
en de kleuterschool die uitgaat
en de gracht waarin al ijs staat.
Bij de nieuwe pizzeria
roepen ze uit: 'Mama mia!
die signor met grijze haren,
die is minstens tachtig jaren,
nou, die kan er nog wat van!
'Da's mijn opa,' roep ik dan.
Maar ik ben zowat mijn stem kwijt
en als opa weer een bocht snijdt,
piep ik buiten adem: 'Opa,
hoe lang blijven we zo lopen?
Opa, hou jij het nog vol?'
Nu slaat hij pas goed op hol.
Langs een winkel vol met sokken
en een zaak met duizend klokken
en de feestwinkel met vuurwerk
en de dansschool naast de kerk.
Ik hou hem haast niet meer bij,
ik krijg steken in mijn zij.
Bij het Spaanse restaurant
sprint hij naar de overkant,
maakt daar één twee rechtsomkeert
en loopt heel de route weer...
Langs de dansschool naast de kerk
en de feestwinkel met vuurwerk
en de zaak met duizend klokken
en de winkel vol met sokken
en de gracht waarin al ijs staat
en de kleuterschool die uitgaat
en de visboer met zijn viskar
en dan stopt hij bij de snackbar.

En wanneer ik even later aan kom sjokken, zegt hij:
'Jantje, volgende keer, m'n ouwe jongen,
geef je opa maar een handje.'

Mensje van Keulen
Snottebel Lies en andere portretten
© Querido, 1994

Beantwoord de vragen.

- Beschrijf opa in één woord.

- Welk gedicht uit deze les beschrijft een grootouder die het tegengestelde is?

- Op het einde van het gedicht staat: *Oma's maken kinderen weer heel*. Wat zou dat kunnen betekenen? (Het kind was boos op papa: *vertel hoe papa dit en hoe ik dat en hoe hij 'nee'*. Toen het dat aan oma vertelde, verdween de boosheid en voelde het kind zich weer blij: *Mijn kwaadheid smelt als hagel*.)

Koppel terug naar het leesdoel van de leerlingen:

- Voor wie is dit gedicht herkenbaar? Wie heeft een oma of opa die lijkt op de oma in dit gedicht?
- Past het hele gedicht bij die oma/opa of maar een deeltje?

Opdracht 5

De leerlingen lezen *het gedicht Waar oma bleef met de pen in de hand*.

Ze proberen in heterogene groepen van drie de opdrachten zelfstandig op te lossen.

Bespreek nadien klassikaal:

- Hoe komt het volgens jullie dat oma langzaam is?
- Wat zou de titel *Waar oma bleef* kunnen betekenen? (Oma is langzaam en blijft achterop. Het kind vraagt zich af waar de oma van vroeger is gebleven. De leerlingen zullen wellicht wat hulp nodig hebben om ook die tweede betekenislaag te vinden.)

Opdracht 6

De leerlingen lezen *het gedicht Opa met de pen in de hand*.

Ze lossen in groep de bijbehorende vragen op.

Opdracht 7

De leerlingen lezen *het gedicht Een gewone oma met de pen in de hand*.

Ze lossen in groep de bijbehorende vragen op.

In dit gedicht staan enkele woorden (*rollerblades, kijken ...*) die misschien wat extra uitleg vragen. Je kunt van de gelegenheid gebruikmaken om de leerlingen zelf de betekenis van die woorden te laten achterhalen (eventueel met behulp van de *Studio woordwijzer*). De leerlingen kunnen de woorden vervolgens noteren op *Mijn woordenblad!*.

Extra opdracht

De groepen die sneller klaar zijn, lezen ook het gedicht *Opa* en lossen de bijbehorende vragen op.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 8

Deze opdracht koppelt terug naar het leesdoel dat de leerlingen aan het begin van de les bepaalden. Ze noteren welk gedicht het best past bij de persoon die ze bij opdracht 2 genoteerd hebben. Als ze vinden dat geen enkel gedicht goed past, noteren ze uiteraard niets. De leerlingen noteren ook welk gedicht ze het mooist vonden.

Laat de groepen vervolgens daarover in gesprek gaan. Vertel ook zelf welk gedicht jij voor je oma/opa zou kiezen en waarom.

Voorzie zeker voldoende tijd voor deze opdracht, aangezien die rechtstreeks terugkoppelt naar het leesdoel van de leerlingen. Indien nodig kun je een van de gedichten uit *Aan de slag* schrappen.

Opdracht 9

Dit is een **evaluatieopdracht**. De leerlingen duiden aan in welke mate de stellingen bij hen passen.

Terugkijken

8

Noteer het nummer van het passende gedicht.

Dit gedicht past het best bij de persoon voor wie ik een gedicht zocht:

Dit gedicht vind ik het mooist:

11

Bespreek je keuzes met je groep.

9

Wat past bij jou?

Duid aan.

Ik kan een gedicht begrijpen.

helemaal niet heel goed

Wanneer ik een gedicht lees, probeer ik verbanden te leggen met wat ik al weet en met mijn eigen ervaringen.

helemaal niet helemaal

MATERIAAL

- Studio leeswijzer
- Vloeiend & vlot M7 (eventueel, zie *Didactische info*)
- leerwerkboek p. 7 - 14

DIDACTISCHE INFO

- Wanneer je gedichten leest, moet je vaak nadenken over de betekenis. Bovendien bestaat er niet zoiets als één 'juiste' interpretatie. Geef dat zeker mee aan de leerlingen. Zorg er ook voor dat de leerlingen voldoende kansen hebben om met elkaar te discussiëren over de mogelijke betekenissen van een gedicht.
- Hebben je leerlingen nog moeite met technisch en vloeiend lezen? In de leerkrachtassistent vind je een overzicht van de woordtypen waarmee ze **extra** kunnen **oefenen** aan de hand van **Vloeiend & vlot**.

In de rugzak

In de lessen **begrijpend lezen** van blok 3 lag de focus op de leessleutel *tijdens het lezen* (**Studio leeswijzer**). De leerlingen hebben stilgestaan bij verbanden binnen een tekstdeel en bij verwijfs- en verbindingswoorden.

En hierna

In B4Les5 (**begrijpend lezen**) lezen de leerlingen teksten over oudere en jongere personen die dezelfde activiteit doen. Ze leggen verbanden met hun eigen kennis, eigen ervaring en andere teksten.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Boodschappen en beeldspraak in kunst en muzische expressie begrijpen en verwerken.
- Zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen.
- Plezier beleven aan het lezen van gedichten.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **aanspoelen**
drijvend aan land komen
Er zijn weer een heleboel plastic flessen aangespoeld op het strand. Al dat afval vervuilt de natuur!
- **doorgelopen (doorlopen)**
uitvloeien, wanneer kleuren door elkaar heen vloeien of wanneer inkt uitloopt
De rode afbeelding op mijn witte trui was helemaal doorgelopen in de was. Mijn trui was plots roze!
- **de hanenpoot**
een lelijk geschreven letter
Die hanenpoten kan ik niet lezen!
- **huizenhoog**
heel erg hoog
Er is storm op komst aan de kust. Blijf maar beter weg van het strand, want ze voorspellen huizenhoge golven! Dat is erg gevaarlijk.
- **interpreteren**
iets uitleggen of verklaren op een manier waaruit blijkt hoe je het opvat
Ik weet niet hoe ik die regel uit het gedicht moet interpreteren. Wat zou de betekenis kunnen zijn?
- **het kenmerk**
eigenschap, iets wat typisch is voor iemand of iets
Enkele kenmerken van een boom zijn een stam, takken en bladeren.
- **kijven**
met (scheld)woorden ruziemaken, kibbelen, bekvechten
Twee vrouwen stonden vandaag te kijven op straat. Iedereen kon hun discussie horen!
- **de rollerblades**
de skates; schoenen met vier wielen achter elkaar om op te skaten
Heb je mijn nieuwe rollerblades al gezien? Daarmee ga ik supersnel!

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Voor leerlingen met een andere moedertaal kan de interpretatie van Nederlandse gedichten wat moeilijker zijn. Je kunt sommige leerlingen de kans bieden om online op zoek te gaan naar een (anderstalig) gedicht voor oma/opa. Laat hen het gedicht eventueel voorlezen in de klas (talensensibilisering) en vertellen wat er staat (oefening voor de anderstalige leerlingen). Als ze zelf hun moedertaal niet kunnen lezen, kunnen ze hulp van hun ouders inroepen bij het opzoeken. De ouders kunnen hun vertellen wat het gedicht inhoudt.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Zet drie leestekens verspreid op het bord: een punt, een vraagteken en een uitroepteken.

De leerlingen proberen zinnen te vormen die bij een leesteken passen. Let erop dat ook enkele zinnen in de gebiedende wijs op het bord komen.

Laat hen daarna de verschillende soorten zinnen benoemen (een mededelende zin, een vragende zin, een uitroepende zin, een bevel).

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen lezen wat de twee dokters zeggen.

- Wat voor soort zinnen zijn het?

Laat hen de zinnen hardop lezen en het verschil tussen de voorbeelden benoemen. (De ene is vriendelijk (verzoek), de andere is dwingend (bevel).)

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Koppel terug naar de voorbeelden van de gebiedende wijs die al op bord staan. Vraag de leerlingen of ze enkele zinnen vriendelijker of net dwingender kunnen maken. Vraag hun ook om enkele zinnen in de gebiedende wijs met een andere intonatie te lezen en bespreek het effect.

Opdracht 2

De leerlingen werken in duo's. Ze lezen de zinnen en gaan na of het om een verzoek, een instructie of een bevel gaat. Bespreek de antwoorden klassikaal. Zorg ervoor dat ze hun antwoord goed motiveren en laat hen ontdekken dat de interpretatie van zinnen in de gebiedende wijs soms subjectief is.

Opdracht 3

De duo's lezen de tekst *Hond*. Ze gaan op zoek naar zinnen in de gebiedende wijs. Ze bespreken de plaats van de persoonsvorm in een bevel. (vooraan)

Bespreek klassikaal.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de uitleg door.

Laat de leerlingen de voorbeeldzinnen toelichten:

- Wie heeft dit gezegd, denk je?
- In welke situatie kan deze zin voorkomen?
- Kun je dat ook op een (minder) dwingende manier zeggen?

Wijs erop dat de gebiedende wijs in twee vormen kan voorkomen: meestal wordt de stam gebruikt bij een bevel aan een of meer personen, soms ook de meervoudsvorm (meestal bij meer personen).

Op verkenning

1

Lees wat de dokters zeggen.

Bij welke dokter zou jij het liefst patiënt zijn? Waarom?

Kom binnen,
doe je jas uit en ga zitten.
Vertel wat er scheelt.

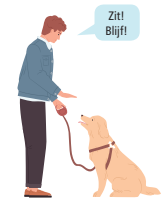
Komt u binnen.
Doe gerust uw jas uit.
Neem plaats alstublieft.
Vertelt u maar wat er scheelt.

2

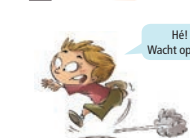
Hoe zijn deze zinnen bedoeld?

Is het een bevel, een instructie of een verzoek? Bespreek.

Zit!
Blijf!

Meng de bloem en de
melk goed door elkaar.
Doe daarna de eitjes erbij.

Hé!
Wacht op mij!

Geef het zout eens
door, alsjeblieft.

3

Lees de tekst.

Duid de zinnen aan die in de gebiedende wijs staan.

Hond

Spaar je hond van angst of pijn.
Maak hem duidelijk wat mag.
't Hooft een proper beest te zijn.
Borstel hem dus elke dag.
Leer hem in zijn hondenleven
niet om jou alleen te geven.
Gun hem ook eens een plezier.
't Is en blijft jouw troeteldier.
Geef hem van kleins af aan
hondenvoer en restjes brood.
Streel hem vaak en denk eraan:
kleine hondjes worden snel groot.

Waar staat de persoonsvorm bij zinnen in de gebiedende wijs? _____

Uitleg

De gebiedende wijs kun je gebruiken in verschillende situaties.

Afhankelijk van de situatie gebruik je een andere vorm van de gebiedende wijs:

- een bevel
Bijvoorbeeld: - Blijf staan!
- Raak dat niet aan!
- een verzoek
Bijvoorbeeld: - Ga even zitten en vertel eens wat er scheelt.
- Geef mijn jas eens.
- een instructie
Bijvoorbeeld: - Neem het eigeel en meng het onder het deeg.
- Sla linksaf.

Een zin in de gebiedende wijs heeft geen onderwerp.
Vaak staat er een uitroepeteen achter de zin.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

- De leerlingen van aanpak 1 werken **onder jouw begeleiding**.
- De leerlingen van aanpak 2 en 3 werken **in heterogene duo's**.

Opdracht 4

De leerlingen **schrijven de zinnen in de juiste kolom** (mededeling, vraag of bevel). Ze noteren ook welk leesteken bij de verschillende soorten zinnen past.

Opdracht 5

De leerlingen **zetten zinnen om**. Ze maken van de mededelende zinnen een zin in de gebiedende wijs. Daarna zetten ze bevelen om in een mededeling of vraag.

Opdracht 6

De leerlingen bedenken **drie zinnen in de gebiedende wijs** die je zou kunnen gebruiken wanneer er brand uitbreekt op school (bv. blijf kalm, laat alles achter, sluit de deuren, bel de brandweer ...)

Opdracht 7

De leerlingen gaan in verschillende teksten **op zoek naar zinnen in de gebiedende wijs**. Ze noteren er telkens bij of het om een bevel (B), een instructie (I) of een verzoek (V) gaat.

Opdracht 8

De leerlingen **wisselen hun zinnen uit** met een klasgenoot. Ze noteren een paar opmerkelijke zinnen in hun leerwerkboek en bedenken situaties waarin ze die zinnen zouden kunnen gebruiken.

Extra opdracht

De leerlingen geven goede raad aan een vriend met liefdesverdriet. Daarvoor gebruiken ze zinnen in de gebiedende wijs.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Oefening 9

De leerlingen bepalen of de stellingen juist of fout zijn. Ze verbeteren de stellingen die fout zijn.

Aan de slag

4 Schrijf de zinnen in de juiste kolom.

Ik kom. – Kom hier! – Kom je?
Zeur niet! – Je zeurt. – Wat zeur je nu?
Neem een kom! – Neem je een kom? – Je neemt een kom.
Ik speel rustig. – Speel rustig! – Speel je rustig?

mededeling	vraag	bevel

Na een mededeling staat een _____

Na een vraagzin staat een _____

Na een bevelzin staat een _____

5 Zet de zinnen om.

Let op de leestekens.

a Maak van deze mededelingen een bevel.

Je kunt haar meevragen. → _____

Je moet niet zo gek doen. → _____

Je moet je huiswerk nog maken. → _____

Je moet je er niet mee bemoeien. → _____

Je zou beter een zakdoek gebruiken. → _____

b Maak van deze bevelen een mededeling of vraag.

Neem je boek op p. 10! → _____

Gebruik een passer! → _____

Vertel wat er scheelt! → _____

Kom hier! → _____

Zit stil! → _____

6 Wat moet je doen wanneer er brand uitbreekt op school?

Bedenk drie zinnen in de gebiedende wijs die je kunt gebruiken in deze situatie.

7 Zoek vijf zinnen waarin de gebiedende wijs gebruikt wordt.

Je kunt zoeken in reclamefolders, liedjesteksten, gedichten- of moppenbundels, strips, je taalboek ...

Noteer je zinnen.

Schrijf er ook telkens bij of het een verzoek (V), een bevel (B) of een instructie (I) is.

8 Wissel je zinnen uit met een klasgenoot.

Beantwoord de vragen.

Staan alle zinnen in de gebiedende wijs? ☐ ja ☐ nee

Welke zinnen van je klasgenoot vind je bijzonder? Schrijf er twee op.

1 _____

2 _____

Bedenk een situatie waarin je die bevelen, verzoeken of instructies kunt gebruiken.

1 _____

2 _____

Extra opdracht

Stel je voor: het liefste van je beste vriend(in) heeft het uitgemaakt. Hij/zij is daar heel droevig om.

Wat zou je hem/haar adviseren? Noteer je goede raad.

Gebruik zinnen in de gebiedende wijs.

Terugkijken

9 Zijn de stellingen juist of fout?

Verbeter de stellingen die fout zijn.

Bij zinnen in de gebiedende wijs staat het werkwoord altijd achteraan.

☐ juist ☐ fout

verbetering _____

Achter een zin in de gebiedende wijs staat vaak een uitroepteken.

☐ juist ☐ fout

verbetering _____

In een zin in de gebiedende wijs staan het onderwerp en de persoonsvorm altijd naast elkaar.

☐ juist ☐ fout

verbetering _____

De zin 'Gaaf u gerust even zitten, mevrouw' is een bevel.

☐ juist ☐ fout

verbetering _____

MATERIAAL

- allerlei teksten (zie *Praktische info*)
- grote vellen papier
- leerwerkboek p. 15 - 19

PRAKTISCHE INFO

Verzamel allerlei teksten zoals Nederlandse liedteksten, dichtbundels, strips, leesboeken, kookboeken, moppenboeken, reclamefolders, tijdschriften ...

DIDACTISCHE INFO

In de vorige leerjaren hebben de leerlingen al kennisgemaakt met de mededelende, de vragende en de uitroepende zin. Ook in de spellinglessen komt deze materie aan bod. Sta er hier dan ook niet te lang bij stil, maar herhaal het toch even om van daaruit tot de gebiedende wijs te komen. Laat de leerlingen in deze les de verschillende vormen ontdekken waarin de gebiedende wijs gebruikt wordt. Bespreek het verschil tussen een verzoek, een dwingende vraag, een instructie en een bevel door verschillende situaties te onderzoeken waarin taal op die manier gebruikt wordt. Schenk daarbij aandacht aan de intonatie.

In de rugzak

De leerlingen (her)kennen verschillende soorten zinnen: de mededelende, de vragende, de uitroepende zin en het bevel. Ze weten welke leestekens er respectievelijk aan die zinnen kunnen worden gekoppeld.

En hierna

In B4Les10 leren de leerlingen om ontkennende woorden en zinnen te herkennen en zelf te vormen.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Gericht samenwerken in duo of in groep en daarbij voorstellen formuleren om tot een gezamenlijk antwoord te komen.
- Eerder verworven kennis en inzichten toepassen in nieuwe situaties.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **adviseren**
iemand raad geven
Mijn neef wil van school veranderen. Zou je hem adviseren om te wachten tot september?
- **het verzoek**
een vraag aan iemand om iets te doen of te laten
Overal hingen bordjes met de tekst 'dringend verzoek om niet te roken'.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Pols even bij meertalige leerlingen of in hun andere taal ook dezelfde regels gelden voor het gebruik van leestekens. Als ze het niet weten, kunnen ze dat thuis navragen of opzoeken. Door de vraag te stellen toon je interesse in hun meertaligheid en geef je een positief signaal aan de klas.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Kondig aan dat je een fragment zult laten horen uit een hoorspel (zie *Praktische info*). Schets kort de context. Geef de leerlingen een **luisteropdracht**: ze moeten goed luisteren naar de verschillende geluiden die ze horen, zodat ze die nadien kunnen benoemen.

Bespreek na het luisteren **klassikaal**:

- Wat gebeurt er in het fragment?
- Waar speelt het zich af? Hoe weet je dat?
- Wat kun je vertellen over de personages?
- Welke geluiden hoor je allemaal?
- Hoe zouden de acteurs die geluiden maken? (met hun stem, echte geluiden opnemen of nabootsen met materiaal)
- Wat valt jou op aan een hoorspel als je het vergelijkt met een film of een theaterstuk? (Er is geen beeld.)
- Waarom zijn geluiden zo belangrijk in een hoorspel? (omdat er enkel woorden en geluiden gebruikt kunnen worden om het verhaal tot leven te wekken)

Laat de leerlingen een beschrijving geven van een hoorspel. Ze moeten aanvoelen dat geluiden daarbij erg belangrijk zijn. Niet alles wordt verteld, de meeste dingen worden vervangen door het geluid ervan. Vertel de leerlingen dat ze in deze les **zelf een hoorspel gaan maken**.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen **bootsten** zelf de gevraagde **geluiden na** met hun stem.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Sta even stil bij het gebruik van pauzes.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen **starten in** heterogene groepen van drie.

Verdeel de klasgroep **vanaf opdracht 6** in vier grote (heterogene) groepen.

Opdracht 3

De leerlingen maken van het **verhaal De Kinderverslinder** een kort hoorspel (B4Les2).

Ze bedenken geluiden voor de gekleurde woorden in de tekst. Vervolgens beantwoorden ze de vragen. Ze bespreken hun antwoorden met hun buur.

Opdracht 4

De leerlingen **oefenen** hun hoorspel. Eén leerling leest het verhaal op een spannende manier voor, de andere twee maken de geluiden.

Op verkenning

1

Beluister een hoorspel.

Beantwoord de vragen van je juf of meester.

2

Gebruik je stem om de geluiden na te bootsen.

11

iemand die boos is felle regen iemand die snikt van verdriet
 piepende deuren iemand die erg moe is een onbeleefd windje
 een bange kat gierende wind een lachende heks

Uitleg

In een **hoorspel** is je stemgebruik heel belangrijk. Iedereen kan je horen, maar niemand kan je zien.

Met je **stem** kun je héél wat. Je kunt:

- gevoelens overbrengen tijdens het lezen of vertellen (angst, plezier, kwaadheid ...)
- een bepaalde sfeer oproepen (hullende wind, krakende trappen ...)
- geluiden nabootsen door te veranderen van volume, ritme en hoogte

Bijvoorbeeld: met een hoge stem kun je een muis nadoen.

Je kunt ook **pauzes gebruiken** om het verhaal spannender te maken of om de luisteraar de tijd te geven om het verhaal te begrijpen.

In een hoorspel moet je dus veel met je stem 'spelen'.

Aan de slag

3

Je gaat zelf een hoorspel maken van het verhaal *De Kinderverslinder*.

Denk na over geluiden die je kunt maken bij de gekleurde woorden.

11

De Kinderverslinder

Je denkt als kind heel vaak: wat kan me nou gebeuren, met een grote broer en sloten op de deuren?

Nou vergeet het maar, er dreigt een groot gevaar! En als hij komt dan ben je gloeiend de sigaar. Hij is slank en hij loopt enigszins gebogen, hij heeft een mooie stem en lieve zachte ogen. Maar in zijn binnenzak draagt hij een grote hakbijl, waarmee hij je hoofd KLAP KLAP in tweeën hakt. Hij maakt je klaar, met peper, zout en met een uitje en braadt je in een oven of een grill.

Likkebaardend kijkt hij naar je door het ruitje

en prikt af en toe een vork in je bil.

Meestal komt ie 's nachts, maar altijd onverwachts. Voor je het weet, ben je geslacht! (hahaha) Kijk uit voor de Kinderverslinder! Die jou zo lekker vindt. Hij verslindt je waar je bij staat. Hij lust uitsluitend, eet alleen maar, lust uitsluitend: KIND!

De Kinderverslinder, Harrie Jekkers en Koos Meinderts, © Uitgeverij Ploegma, Amsterdam

11

Beantwoord de vragen.

Kun je alle gekleurde woorden vervangen door een geluid? Waarom wel/niet?

Welke geluiden kun je in het begin van het verhaal maken om de sfeer te scheppen? Welke geluiden kun je op het einde van het verhaal maken om de luisteraar met een bang gevoel achter te laten? Voeg die geluiden toe aan je hoorspel.

Wanneer kun je een pauze inlassen om de spanning op te bouwen?

4

Oefen je hoorspel met alle geluiden.

Een van jullie leest het verhaal op een spannende manier voor. De anderen maken de geluiden.

Opdracht 5

De leerlingen **presenteren** hun hoorspel aan een andere groep. Daarna bespreken de groepen elkaars resultaten aan de hand van de vragen.

Opdracht 6

Vertel de leerlingen dat ze nu hun eigen hoorspel gaan maken. Verdeel de klas daarvoor in vier **heterogene groepen**. Ze gebruiken het **stappenplan** om te bedenken welke personages meedoen en waar het verhaal zich afspeelt. Daarna kiezen ze een conflict/verhaallijn en bedenken ze hoe hun verhaal zal starten en hoe het zal aflopen.

Opdracht 7

De leerlingen schrijven hun **verhaal in het klad**. Geluiden duiden ze aan in een andere kleur.

Het is voldoende als één leerling het verslag maakt. Je kunt de leerlingen vrij laten bij het uitschrijven van hun verhaal. Wijs hen erop dat het niet nodig is om de volledige verhaallijn gedetailleerd uit te schrijven. Afspraken kunnen ook mondeling gemaakt worden.

Het is wel belangrijk dat deze kladversie een houvast biedt om tijdens de volgende les spreken/luisteren verder te kunnen werken aan het hoorspel.

Als je de leerlingen meer sturing wilt geven, vraag je hun om enkel in **dialogvorm** te schrijven. Dat verplicht hen om meer geluiden te gebruiken.

Roep af en toe een groep bij jou om hun hoorspel te bekijken: de personages, de situatie en de geluiden. Geef tips en stuur bij. Wanneer de leerlingen vastzitten met hun verhaal, kun je hen helpen door het conflict tussen de personages aan te scherpen.

Opdracht 8

De leerlingen testen enkele geluiden uit voor de omgeving en de personages die ze gekozen hebben.

Extra opdracht

De leerlingen lijsten de materialen op die ze nodig hebben om bepaalde geluiden te maken. Ze maken ook afspraken over wie wat meebrengt.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 9

De leerlingen bespreken of ze het makkelijk of moeilijk vinden om passende geluiden te bedenken bij een verhaal. Ze bespreken ook wat ze al goed vinden aan hun hoorspel en wat ze nog willen veranderen. Bespreek nadien enkele bevindingen **klassikaal**.

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Vertel de leerlingen dat ze tijdens de volgende les nog tijd hebben om hun hoorspel aan te passen en in te oefenen. Op het einde van die les mogen ze hun hoorspel ook aan de klas presenteren.

Vertel dat je tegen de volgende les spreken/luisteren (B4Les13) hun eerste versie van het hoorspel van **feedback** zult voorzien. De leerlingen kunnen dan met jouw tips aan de slag.

5

Breng nu jullie hoorspel voor een andere groep.
Luister ook aandachtig naar hun hoorspel.

Beantwoord de vragen.

Heeft de andere groep geluiden bedacht die jullie niet gebruikt hebben?

Welk geluid van de andere groep vind je erg geslaagd?

Hoe kunnen je klasgenoten hun verhaal nog spannender maken?
Geef hun een tip.

6

Volg het stappenplan om jullie eigen hoorspel te maken.

Stap 1

Kies een **plaats** waar jullie verhaal zich afspeelt. Onderstreep of vul in.
een bos – een boerderij – de markt – een luchtballon – het treinstation – een school –
een racebaan – een schip op zee – onder water – een dierentuin – een griezelkasteel –
een voetbalstadion – een onbewoond eiland –

Stap 2

Kies **twee personages** die in jullie verhaal spelen. Onderstreep of vul in.
een grappige heks – een oude piraat – een supersterke oma – een kikkerprins – een kabouter –
een bange schooljuf – een lief spookje – een sprekende boom – een gemene tandenfee –
een praatzieke duif – een dove koning – een blinde prinses – een onbeleefde goudvis –

Zijn jouw personages elkaars vrienden of elkaars vijanden?

☐ vrienden
☐ vijanden

Stap 3

Wat maken jouw personages mee op de plek die jullie gekozen hebben? Kruis aan.

☐ Ze moeten een wedstrijd winnen.
☐ Ze moeten een vijand verslaan.
☐ Ze ontdekken een geheim.
☐ Ze worden verliefd.
☐ Ze gaan dansles volgen.
☐ Ze moeten de wereld redden.

☐

Stap 4

Hoe begint jullie verhaal?

Hoe eindigt jullie verhaal?

7

Schrijf jullie verhaal op een apart blad.

Schrijf het verhaal kort op! Je kunt ook mondeling afspraken maken.

8

Bedenk nu enkele geluiden die jullie kunnen gebruiken.

Welke geluiden zijn typisch voor de plaats waar het verhaal zich afspeelt?

Welke geluiden zijn typisch voor jullie personages?

Probeer enkele geluiden uit.

Schrijf de geluiden die jullie willen maken in een andere kleur bij je tekst.

Extra opdracht

Stap 1

Heb je materialen nodig om bepaalde geluiden te maken?

Maak een lijst van het materiaal dat je nodig hebt.

Sprek ook af wie wat meebrengt.

Dit moet ik meebrengen:

9

Wat vond je van deze les?

Bespreek.

Vind je het gemakkelijk of moeilijk om passende geluiden te maken met je stem?

Wat vinden jullie al geslaagd aan jullie hoorspel?

Wat willen jullie nog veranderen aan jullie hoorspel?

MATERIAAL

- een hoorspel (zie *Praktische info*)
- observatiewijzer spreken/luisteren (zie leerkrachtassistent)
- leerwerkboek p. 21 - 25

PRAKTISCHE INFO

- Zoek een **fragment van een hoorspel** om in de les te laten horen, bijvoorbeeld uit hoorspelen van *Het Geluidshuis*. In de leerkrachtassistent vind je suggesties voor audio- of videofragmenten.
- In B4Les14 zullen de leerlingen hun hoorspel presenteren. Geef tijdens deze les vooral tips in functie van geluiden: *waar kun je beschrijvingen in de tekst vervangen door geluid, welke momenten kun je nog levendiger maken met geluiden?* Voorzie tegen B4Les14 **uitgebreidere feedback**. Doe dat op basis van de schriftelijke neerslag per groep en op basis van je observaties tijdens deze les.
- Voorzie tegen B4Les14 **een of meerdere devices** waarmee de leerlingen hun hoorspel kunnen opnemen. Laat je het hoorspel liever in de klas plaatsvinden? Zorg dan voor **een scherm of een donker laken**. Daarachter kunnen de groepen hun hoorspel presenteren.
- Neem er per leerling de **observatiewijzer spreken/luisteren** bij. Tussentijds observeren is aangewezen.

DIDACTISCHE INFO

- Tijdens de vorige les spreken/luisteren (B4Les2) hebben de leerlingen hun mimiek, lichaam en stem leren gebruiken om een verhaal voor te lezen of te vertellen. In deze les wordt gewerkt met **hoorspelen**. De leerlingen worden uitgedaagd om hun stem, geluiden en pauzes te gebruiken om een verhaal boeiend te vertellen, zonder dat de luisteraar hen ziet. Ze gaan daarbij op zoek naar manieren om tekst te vervangen door geluiden.
- Deze les starten de leerlingen met **het schrijven van een eigen hoorspel**. Tijdens de volgende les spreken/luisteren (B4Les14) werken ze daaraan verder: ze werken de verhaallijn af en presenteren hun hoorspel aan de andere groepen. Denk op voorhand goed na over de **groepssamenstelling** (heterogene groepen). Zet taalsterkere leerlingen samen met taalzwakkere leerlingen, laat creatieve leerlingen samenwerken met minder creatieve leerlingen ... Op die manier kunnen de leerlingen veel leren van elkaar.

In de rugzak

In B4Les2 hebben de leerlingen geleerd om een verhaal voor te lezen of te vertellen met aandacht voor stemgebruik, mimiek en lichaamstaal.

En hierna

In B4Les14 brengen de leerlingen hun zelfgeschreven hoorspel voor hun klasgenoten. Ze besteden daarbij aandacht aan stemgebruik en pauzes. Ook beoordelen ze de andere hoorspelen op het vlak van levendig en duidelijk stemgebruik.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Oog hebben voor wat nieuw, origineel en creatief is: eigen creatieve ideeën ontwikkelen en uitvoeren.
- Geïnteresseerd zijn in nieuwe vormen van literatuur/kunst: hoorspelen ontdekken.
- Gericht samenwerken in groep en daarbij voorstellen formuleren om tot een gezamenlijk eindproduct te komen.

TIP

- Je kunt het hoorspel waarvan je een fragment liet horen bij *Op verkenning*, op een ander moment volledig laten beluisteren.
- Als enkele groepen klaar zijn met hun hoorspel, laat je hen dat al aan elkaar presenteren. Zo kunnen ze elkaar nog tips geven om het tegen de volgende les nog beter te maken.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **likkebaarden**
je verheugen op iets lekkers
We eten vandaag kippenbouten. Onze hond zit dan likkebaardend naast de eettafel.
- **de sfeer**
de stemming in een groep
Er heerst een goede sfeer in de klas. Iedereen helpt elkaar.

TALen IN DE KLAS EN OM JE HEEN

Om leerlingen zich nog meer te laten focussen op emoties in stemmen en geluiden, kun je een hoorspel aanbieden in een andere taal. Als je datzelfde ook in het Nederlands kunt laten horen nadien, kunnen ze aftoetsen of hun waarneming klopte. Of kies bijvoorbeeld een anderstalig animatiefilmpje op YouTube, en laat een stukje horen zonder beeld en daarna met beeld. In de leerkrachtassistent vind je suggesties voor audio- of videofragmenten.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

1. Herinner de leerlingen aan de vorige schrijfles (B4Les6). In die les lazen ze gedichten over fantasiedieren en verzonnen ze zelf ook een dier. Deze les zullen ze verder nadenken over hun **fantasiedier** en er een **gedicht** over **schrijven**.

Vertel dat jij ook een fantasiedier wilt verzinnen, maar dat je niet goed weet hoe je daaraan moet beginnen. Je hebt geen **inspiratie**. Laat de leerlingen suggesties doen. Vraag daarna hoe zij denken dat een **woordweb** zou kunnen bijdragen aan deze voorbereiding.

2. Neem het **gedicht De Zeepoes** van Annie M.G. Schmidt uit B4Les6 er opnieuw bij. Probeer samen het woordweb dat zij gebruikte om haar gedicht te schrijven, te reconstrueren op het bord.

Wijs de leerlingen erop dat ze niet elk woord uit het woordweb moeten gebruiken om hun gedicht te schrijven. Ze maken een selectie.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Leg het verband tussen de uitleg en het gedicht van *Op verkenning*.

Op verkenning

1 Lees het gedicht *De Zeepoes opnieuw*.

De Zeepoes

De zeepoes woont bij Katseveer.
Men ziet haar uiterst zelden.
Een enkele keer, bij stralend weer,
zwermt zij een beetje op en neer,
daar in de Oosterschelde.

De zeepoes heeft een vissenstaart,
een vissenstaart en vinnen.
Maar verder is zij dichtbehaard.
Ze jammert in de maand van maart
en kan uitstekend spinnen.

De zeepoes woont daar al zo lang,
al haast een jaar of zeven.
En voor de zeehond is zij bang,
maar verder gaat ze kalm haar gang.
Ze kan ook kopjes geven.

Ze heeft ook jonkies, 't zijn er twee,
maar 't zijn wel erg natte.
Ze zwemmen altijd met haar mee.
daar in de diepe blauwe zee.
Het zijn zeelapjeskatten.

De zeepoes woont bij Katseveer
tussen de mosselschelpen.
Gaaf u 's kijken, op 'n keer?
Maar als u haar niet vindt, meneer,
dan kan ik het niet helpen!

En in de buurt van Katseveer,
daar is ze zeer geliefd.
De zeepoes, zegt een oude heer,
o ja, die zwermt hier wel eens meer.
Daar is ze. Asjeblijft.

Annie M.G. Schmidt
Dikterij: Dag en andere dierenverjes
© Querido, 2018

Vul samen met je leerkracht het woordweb op het bord aan.

Uitleg

Als je een gedicht wilt schrijven, heb je **inspiratie** nodig.
En die komt niet altijd vanzelf.

Stel jezelf dan de volgende vragen:

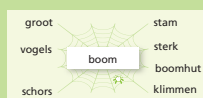
- Waaraan moet ik denken bij het onderwerp?
- Welke woorden passen erbij, welke juist niet?
- Welk gevoel krijg ik erbij?

Zo kun je een **woordweb** maken.

Denk ook aan:

beeldrijke taal, herhalingen, tegenstellingen, vergelijkingen ...

Welke rijmwoorden, vergelijkingen, tegenstellingen kan ik toevoegen?

Een gedicht schrijven met aandacht voor beeldrijke taal en een passende vorm.

Experimenteren met beeldrijke taal, rijm, herhalingen, tegenstellingen, vergelijkingen, associaties ...
Een woordweb gebruiken als hulpmiddel om ideeën te verzamelen.
Het poëtisch en creatief taalvermogen vergroten door gedichten te schrijven.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen werken **individueel**.

Loop rond en begeleid de leerlingen die moeilijkheden ondervinden.

Tijdens de vorige schrijfles verzonnen de leerlingen in heterogene duo's een fantasiedier. Tijdens deze les bouwen ze individueel verder op die gezamenlijke beschrijving. Ook dat kan een leuke vergelijking zijn aan het einde van de les: eenzelfde start kan tot een heel ander eindresultaat leiden.

Opdracht 2

De leerlingen vullen de **beschrijving van hun fantasiedier** uit B4Les6 verder aan. Daarna maken ze een **woordweb** over hun fantasiedier.

Opdracht 3

De leerlingen selecteren enkele beschrijvingen uit hun woordweb en maken er **beeldrijke beschrijvingen** van.

Opdracht 4

De leerlingen schrijven een eerste **kladversie van hun gedicht**.
Loop rond en help leerlingen die moeilijkheden ondervinden. Misschien kun je de klas wel vragen om een leuk rijmwoord of een mooi synoniem te bedenken voor bepaalde woorden/zinnen in hun gedicht?

Extra opdracht

Leerlingen die snel klaar zijn, maken een **tekening** van hun fantasiedier.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen bespreken de vragen in **heterogene duo's**.
Bespreek **klassikaal** na.

Aan de slag

2

Werk je fantasiedier uit.

In les 5 heb je samen met je buur een fantasiedier bedacht.

Beschrijf jouw fantasiedier.

Deze vragen kunnen je helpen.

Kijk ook naar je beschrijving uit les 5!

Waar woont je dier?

Wat doet het dier de hele dag?

Wat voor geur heeft het dier?

Wat voor geluiden maakt het?

Wat eet het?

Hoe beweegt het? (vliegen, kruipen ...)

Is het dier gevaarlijk?

Heeft jouw dier vijanden?

Is het dier ergens bang voor?

Op welke dieren lijkt jouw fantasiedier?

Maak een woordweb over jouw fantasiedier.

Noteer de naam van je dier in het midden.

3

Bekijk je woordweb. Maak van je beschrijvingen beeldrijke taal.

Bijvoorbeeld: De ogen van mijn fantasiedier zijn **paars**.

→ De ogen van mijn fantasiedier zijn **pimpelpaars**.

Bijvoorbeeld: Mijn dier is **bang** voor **wormen**.

→ Mijn dier is **als de dood** voor **wriemelende wormen**.

4

Schrijf een kladversie van het gedicht over jouw fantasiedier.

- Let op je taalgebruik (beeldrijke taal, klanken, ritme).

- Besteed ook aandacht aan de vorm.

- Vergeet de titel niet!

Blank lines for writing the draft poem.

Extra opdracht

Teken jouw fantasiedier.

Blank space for drawing the imaginary creature.

Terugkijken

5

Lees de vragen.

Prat erover met elkaar.

Wat vond je leuk aan het schrijven van een gedicht?

Wat vond je moeilijk?

MATERIAAL

- per leerling: kleurpotloden
- leerwerkboek p. 27 - 30

DIDACTISCHE INFO

In deze les gebruiken de leerlingen associaties om op ideeën te komen. Het ene woord roept vaak het andere op. Ze maken een woordweb om die associaties een plaats te geven ter voorbereiding op het schrijven van een gedicht. Schenk nog voldoende aandacht aan 'beeldrijke taal': gevoelswoorden, krachtige woorden, beeldspraak ...

In de rugzak

In B4Les6 hebben de leerlingen de kenmerken van een gedicht leren herkennen en benoemen. Ook toen hebben ze geëxperimenteerd met beeldrijke taal, rijm ...

En hierna

In B4Les13 werken de leerlingen verder aan hun gedicht. Ze besteden daarbij aandacht aan vorm, beeldrijke taal, herhalingen, tegenstellingen, vergelijkingen en associaties.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Oog hebben voor wat nieuw, origineel en creatief is: eigen creatieve ideeën ontwikkelen en uitwerken.
- Genieten van gedichten en plezier beleven aan het spelen met taal.

AANDACHT VOOR WOORDEN

de inspiratie

goede ideeën krijgen en er enthousiast over worden

Mama vindt inspiratie voor haar schilderijen door te gaan wandelen aan zee.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Sta toe dat leerlingen met een andere thuistaal woorden gebruiken uit hun eigen taal om het woordweb rond gevoelswoorden en beeldspraak aan te vullen. Hun woordenschat in hun thuistaal is wellicht rijker. Laat hen (online) opzoeken - help daar eventueel bij - welke woorden ze hiervoor in het Nederlands kunnen kiezen.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Bekijk samen de **mindmap**. Die gaat over de **tekst Plezier voor jong en oud: kinder-bejaardenhuizen**, die de leerlingen in B4Les8 lazen.

Bespreek **klassikaal**:

- Wat is een mindmap? (Een soort samenvatting. In het midden staat een centraal thema, van waaruit een aantal 'armen/takken' vertrekken.)
- Wat valt je op? (Er worden geen volzinnen gebruikt; er worden kleuren gebruikt; er staan kleine tekeningetjes bij de tekst.)
- Waarom zou een mindmap nuttig kunnen zijn? (Het kan je helpen bij het studeren. Je beperkt een tekst tot de belangrijkste informatie. Sommige mensen vinden het handig om visueel te leren. Voor hen zijn de kleuren en tekeningen erg handig.)

Vertel de leerlingen dat zij vandaag ook een mindmap zullen maken over de **tekst Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?**. De groepen die sneller klaar zijn, maken ook een mindmap over de tekst **Zorgdieren**.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Die somt kort de belangrijkste kenmerken van een mindmap op.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

Verdeel de leerlingen in **kleine heterogene groepen**.

Begeleid opdrachten 2 en 3 **klassikaal**.

De leerlingen maken opdrachten 4 en 5 vervolgens **zelfstandig**.

Als je merkt dat nog veel leerlingen moeite hebben om een mindmap te maken, kun je ervoor kiezen om de groepen langer klassikaal te begeleiden.

Opdracht 2

Lees samen regel 1-14 van de **tekst Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?** opnieuw. Doe al **modelend** voor hoe je de belangrijkste informatie uit dat tekstdeel in een mindmap zet, en hoe je je daarbij baseert op de sleutelwoorden en belangrijke zinnen die jullie tijdens B4Les11 hebben aangeduid.

Opdracht 3

Lees samen regel 15-27 van de tekst opnieuw. Bouw het tweede deel van de mindmap samen op. Stel voortdurend vragen, zodat de leerlingen zelf suggesties doen over de informatie die in de mindmap moet komen.

Op verkenning

1

Bestudeer samen de **mindmap**.

Heleen heeft deze mindmap gemaakt over de tekst *Plezier voor jong en oud: kinder-bejaardenhuizen*.

Bespreek.

- Wat is een mindmap?
- Wat valt je op?
- Waarom zou een mindmap nuttig kunnen zijn?

Uitleg

Je kunt een tekst samenvatten door een **mindmap** te maken. Mindmaps kunnen je helpen om de inhoud van een tekst te studeren.

In het midden noteer je het centrale **onderwerp** of de **titel** van de tekst. Daaruit vertrekken een aantal **takken**. Die vatten kort de **hoofdgedachten** van de tekst samen. Baseer je daarvoor op de **sleutelwoorden** en **belangrijke zinnen** die je hebt aangeduid in de tekst.

Opgelet: noteer enkel woorden, geen volzinnen!

Je mag ook **kleuren** en **tekeningetjes** toevoegen.

Aan de slag

2

Lees regel 1-14 van de tekst *Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?* opnieuw.

- Luister en kijk hoe je leerkracht de informatie uit dat tekstdeel in een mindmap plaatst.
- Vul aan in de mindmap op de volgende pagina.

3

Lees regel 15-27 van de tekst opnieuw.

- Plaats samen met je leerkracht de informatie uit dat tekstdeel in een mindmap.
- Vul aan in de mindmap op de volgende pagina.

Opdracht 4 en 5

De leerlingen werken de rest van de tekst zelfstandig af **in groep**. Na elk tekstdeel vergelijken ze hun mindmap met die van een andere groep en bespreken ze de gelijkenissen en de verschillen. Loop rond en stel vragen:

- Waarom kozen jullie voor deze informatie/woorden?
- Waarom zou de keuze van de andere groep misschien toch beter kunnen zijn?

Ondersteun de groepen die moeite hebben om een mindmap te maken. Dat kan door middel van **modeling**, door hen te laten samenwerken met een sterkere groep of door te verwijzen naar de uitleg in het leerwerkboek.

Extra opdracht

De groepen die sneller klaar zijn, maken ook een mindmap over **de tekst Zorgdieren**.

Het is beter dat de groepen voldoende tijd nemen om een goede mindmap te maken over de tekst *Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?*, dan dat ze te snel werken om beide teksten te kunnen behandelen.

4

Lees regel 28-36 van de tekst opnieuw.

- Plaats samen met je groep de informatie uit dat tekstdeel in de mindmap op de volgende pagina.

- Vergelijk jullie mindmap met die van een andere groep.

Bespreek:

- Wat is hetzelfde?
- Wat is anders?

5

Lees regel 37-48 van de tekst opnieuw.

- Plaats samen met je groep de informatie uit dat tekstdeel in de mindmap op de volgende pagina.

- Vergelijk jullie mindmap met die van een andere groep.

Bespreek:

- Wat is hetzelfde?
- Wat is anders?

Extra opdracht

Maak een mindmap over de tekst *Zorgdieren*.

Terugkijken**LEERWERKBOEK****Opdracht 6**

Bespreek de vragen **klassikaal**.

De leerlingen leggen uit wat ze makkelijk/moeilijk vonden tijdens deze les en of ze mindmaps nuttige hulpmiddelen vinden.

Opdracht 7

Geef de leerlingen de taak om aan de hand van hun mindmap **de tekst *Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?*** uit te leggen aan iemand die hem niet gelezen heeft. Zo ervaren ze het nut van mindmaps. Bespreek achteraf hoe de opdracht verlopen is.

Terugkijken

6

Wat vind jij van mindmaps?

Bespreek:

Vind je het makkelijk of moeilijk om mindmaps te maken?
Wat vind je precies makkelijk of moeilijk?

Wat heeft je geholpen?

Wat onthoud je voor een volgende keer?

Vind je mindmaps nuttig? Waarom wel of niet?

Wanneer zou je zelf nog mindmaps willen maken?

7

Zoek iemand die de tekst *Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?* niet gelezen heeft.

Gebruik je mindmap om hem of haar over de tekst te vertellen.

MATERIAAL

- Studio leeswijzer
- Vloeiend & vlot M7 (eventueel, zie *Didactische info*)
- leerwerkboek p. 32 - 35 (p. 36 - 37: kopieerblad tekst)

DIDACTISCHE INFO

- Tijdens deze les maken de leerlingen een **mindmap** over de tekst uit B4Les11 (en eventueel ook B4Les12).
Mindmaps zijn nuttige hulpmiddelen bij het studeren. In tegenstelling tot bij een 'gewone' samenvatting zullen de leerlingen bij een mindmap minder geneigd zijn om te veel informatie te noteren of om zinnen letterlijk uit de tekst over te nemen. Bovendien fungeren de hoofdgedachten van een tekst vaak als 'tussentitels' van de grote takken, waardoor de leerlingen opnieuw zullen inzien waarom het belangrijk is om de hoofdgedachte van een tekstdeel te bepalen.
- Hebben je leerlingen nog moeite met technisch en vloeiend lezen? In de leerkrachtassistent vind je een overzicht van de woordtypen waarmee ze **extra** kunnen **oefenen** aan de hand van **Vloeiend & vlot**.

In de rugzak

In B4Les11 en B4Les12 (**begrijpend lezen**) hebben de leerlingen geoefend op het aanduiden van sleutelwoorden en belangrijke zinnen. Ze leerden ook telkens de hoofdgedachte van een tekstdeel te formuleren.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: reflecteren op de eigen studiemethode (Vind ik mindmaps nuttig? Zou ik ze zelf gebruiken?).
- Gericht samenwerken in groep en daarbij voorstellen formuleren om tot een gezamenlijk antwoord te komen.
- Op een constructieve manier met feedback omgaan: ideeën uitwisselen met klasgenoten en daarbij kansen benutten om de eigen taak te verbeteren.

TIP

Laat de leerlingen zeker ook mindmaps maken bij teksten die ze moeten studeren voor andere vakken, zoals wereldoriëntatie. Trek daar voldoende tijd voor uit.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Laat leerlingen die sneller klaar zijn, anderen helpen, bijvoorbeeld leerlingen wiens moedertaal niet het Nederlands is. Sterkere anderstalige leerlingen kunnen hun taalgenoten helpen door hun thuistaal te gebruiken.

← → ↺
www.scientas.nl
- □ X

Wat is het geheim van de vriendschap tussen mens en hond?

1 **Veel hondenbezitters beschouwen hun trouwe viervoeter als een volwaardig gezinslid. Hoe komt het toch dat honden en mensen zo goed samengaan?**

Wanneer je mens en hond samen op straat ziet lopen, lijken ze op het

5 eerste gezicht een onwaarschijnlijke combinatie. En toch is er sprake van een succesvolle vriendschap. Hoe komt het dat honden en mensen zo goed samengaan? Om het antwoord te vinden, reizen we eerst 15.000 jaar terug in de evolutie. Toen raakten de mens en de voorouder van de hond, de wolf, namelijk voor het eerst met elkaar bevriend.

10 De wolf bleek uitermate geschikt als mensenvriend omdat het dier in groepsverband leeft. In de wolvenroedel moeten de dieren zich aan allerlei gedragsregels houden, hechte relaties aangaan, agressie reguleren en hulp bieden aan soortgenoten. Daardoor heeft de wolf een hoge sociale intelligentie ontwikkeld.

15 **Hechting**

Ondanks zijn hoge sociale intelligentie zal een wolf niet snel een volwaardig lid van een mensengezin worden, ook al doet het baasje nog zo zijn best om een band met het dier op te bouwen. Dat blijkt uit onderzoek waarbij zowel honden- als wolvenpups vanaf de geboorte

20 door mensen werden grootgebracht. Toen de pups 16 weken oud waren, scheidden onderzoekers de pups van hun baasje. Vervolgens lieten ze de pups hun baasje óf een vreemdeling ontmoeten. De honden begroetten hun baasje veel enthousiaster dan een vreemdeling. De wolvenpups reageerden echter hetzelfde, ongeacht of ze hun baasje

25 of een vreemdeling zagen. Daarnaast zochten de wolvenpups minder sociale steun bij mensen in stressvolle situaties. Het lijkt er dus op dat wolven een minder sterke band aangaan met mensen dan honden.

Onmisbaar

- Naast dat hond en mens hechte relaties kunnen aangaan, kunnen honden goed leren wat mensen van hen willen. Zelfs zo goed, dat honden soms onmisbaar zijn. Neem als voorbeeld de blindengeleidehond. De hond moet feilloos kunnen aanvoelen wat het baasje van hem wil. Ook de communicatie tussen mens en hond kan waarschijnlijk teruggeleid worden naar hun gezamenlijke geschiedenis.
- Onderzoek wijst uit dat honden vaker naar hun baasje kijken dan wolven en daardoor beter letten op wat de mens van hen wil.

Emoties

- Honden die iets hebben gedaan wat niet mag, zoals je favoriete kussen aan stukken scheuren, kunnen zich ook heel schuldbewust gedragen. Althans, zo lijkt het. Je kent het beeld van een 'schuldige' hond vast wel. Hoofd laag, oren plat, een kruiperige houding en bovenal een schuldige blik. In werkelijkheid worden onze viervoeters niet geplaagd door schuldgevoelens, maar zijn ze gewoon bang voor straf. Onderzoekers van de Universiteit van Cambridge hebben aangetoond dat honden zich altijd hetzelfde gedragen wanneer een mens boos op ze is, ongeacht of de hond nu echt schuldig is of niet. De honden reageren dus vooral op boze woorden of een strenge blik en niet zozeer op het besef dat ze een overtreding hebben begaan.

Bron: Maayke Klaver, www.scientas.nl

Op verkenning

1 Lees de twee teksten.

Liefste dagboek

Vandaag heb ik iets heel vreemds meegemaakt. Net zoals elke maand gingen we met de klas naar de bibliotheek. Ik was op zoek naar een goed griezelverhaal, toen ik plots een raar boek zag. Op de rug stond helemaal geen titel of schrijver. Nieuwsgierig nam ik het boek uit het rek. Toen merkte ik dat er ook op de kaft niets stond. Snel deed ik het boek open. Je raadt het al ... niets! Geen woord, geen letter, helemaal niks. Een leeg boek, zomaar tussen alle avonturenverhalen en sprookjesboeken. Wie zou dat daar gezet hebben? En waarom? Morgen ga ik op onderzoek!

Veel liefs
Kato

Opa

Mijn opa is al oud.
Zijn huis is leeg,
net als zijn hoofd.
Hij heeft één kamer nu
en het altijd koud.

Mijn opa zegt niet veel.
Hij is een leeg boek.
Zijn tekst is doorgelopen,
ook zijn sokken zijn zoek.
Maar mij kent hij wel.

'Jongen,' zegt hij, stiller
dan ooit. Hij lacht zijn
scheve lach, zijn hand trilt.
Ik speel aan op zijn schoot.
Hij leest mij, zijn hanenpoot.

Margriet Schouwenaar
Denk dag doen
© Clavis, 2016

Bekijk de gekleurde woorden.

Bespreek:

- Wat wordt bedoeld met 'een leeg boek' in het dagboekfragment?
- Hoe weet je dat?
- Wordt daarmee hetzelfde bedoeld in het gedicht *Opa*? Waarom wel of niet?

Uitleg

Begrijp je de betekenis van een woord niet?

Lees dan een stukje tekst voor of na het woord opnieuw.

Dat kan je meer informatie geven over wat het woord kan betekenen.

Opgelet: soms worden woorden niet letterlijk gebruikt, maar figuurlijk. In verhalen of gedichten gebruikt de schrijver vaak beeldspraak.

Daarom moet je altijd goed nadenken:

- Wat betekent het woord in deze zin?
- Is het letterlijk of figuurlijk gebruikt?
- Waarom heeft de schrijver voor dit woord gekozen?

Geraak je er niet uit?

Gebruik je Studio woordwijzer!

Aan de slag

2 Lees dit stukje uit het gedicht *Opa* opnieuw.

Mijn opa is al oud.
Zijn huis is leeg,
net als zijn hoofd.

Worden deze zinnen letterlijk of figuurlijk bedoeld?

- Opa's huis is leeg. ☐ letterlijk ☐ figuurlijk
- Opa's hoofd is leeg. ☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Bespreek samen de betekenis.

3 Lees de teksten. Beantwoord dan de vragen over de gekleurde woorden.

Om aan de politieopleiding te mogen starten moet je eerst een aantal proeven afleggen.
Mijn grote broer heeft dat gelukkig **feilloos** gedaan.
Omdat hij geen enkele fout heeft gemaakt, mag hij volgende maand aan de opleiding beginnen.

Hoe wordt het woord gebruikt?

- ☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

Olivier heeft thuis zes kippen, twee geiten, drie konijnen en een hond.
Tijdens zijn vrije tijd doet hij niets liever dan ze allemaal te verzorgen.
Je kunt dus wel zeggen dat hij echt een **hart** voor dieren heeft.

Hoe worden de woorden gebruikt?

- ☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Wat betekenen de woorden hier?

De verkeerslichten op dat kruispunt zijn sinds vanochtend kapot.
Daarom staat er al de hele dag een agent om het verkeer te **reguleren**.
Zo gebeuren er zeker geen ongelukken.

Hoe wordt het woord gebruikt?

- ☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

Karim is altijd heel **bescheiden**.
Hij wint de ene na de andere zwemwedstrijd, maar toch heb ik hem nog nooit horen opscheppen.

Hoe wordt het woord gebruikt?

- ☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

LESVERLOOP

Op verkenning

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

Lees samen de tekst *Liefste dagboek* en het gedicht *Opa*.

Het gedicht *Opa* lezen de leerlingen ook al in B4Les3.

Bespreek **klassikaal**:

- Wat wordt bedoeld met 'een leeg boek' in het dagboekfragment? (een boek waar niets in staat)
- Hoe weet je dat? (Het wordt uitgelegd in de zin ervoor.)
- Wordt daarmee hetzelfde bedoeld in het gedicht *Opa*? Waarom wel of niet? (Nee: opa kan geen leeg boek zijn.)
- Wat zou 'een leeg boek' hier dan kunnen betekenen? (Eigen interpretatie van de leerlingen, bijvoorbeeld: opa lijdt aan dementie en vergeet veel dingen.)

Vertel:

- In het gedicht wordt 'een leeg boek' dus niet **letterlijk** gebruikt. Opa is niet echt een leeg boek. Het gaat hier om **beeldspraak**: 'een leeg boek' heeft een **figuurlijke** betekenis. Daarom moeten we zelf goed nadenken wat dat in dit gedicht zou kunnen betekenen en waarom de schrijver net die woorden gekozen heeft.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

Maak opdracht 2 **klassikaal**.

- De leerlingen van aanpak 1 werken vervolgens verder **onder jouw begeleiding**.
- De leerlingen van aanpak 2 en 3 maken de opdrachten zelfstandig. Ze werken **in duo's**.
- De leerlingen van aanpak 3 maken ook opdracht 6.

Opdracht 2

Lees samen het fragment uit het gedicht *Opa* opnieuw.

Bespreek de zin *Zijn huis is leeg, net als zijn hoofd*.

Zien de leerlingen dat het huis van opa letterlijk leeg is, maar dat het bij zijn hoofd om figuurlijk taalgebruik gaat?

Laat de leerlingen het verschil in betekenis verwoorden.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de tekstjes en duiden aan of de gekleurde **woorden** **letterlijk of figuurlijk worden gebruikt**. Ze noteren ook wat het woord juist betekent in de context.

De betekenis van een woord afleiden uit de context (de zin ervoor en erna opnieuw lezen).

Het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik herkennen (beeldspraak herkennen).

Opdracht 4

De leerlingen lezen een stukje uit **het gedicht *Oma's***, dat ze ook al lazten in B4Les3.

Het fragment bevat enkele voorbeelden van rijker taalgebruik.

De leerlingen bespreken met hun buur wat die woorden juist betekenen en waarom de dichter ervoor gekozen heeft om oma op die manier te beschrijven.

Opdracht 5

De leerlingen **plaatsen woordparen op een lijnschaal**. Zo ervaren ze het verschil in betekenis en leren ze te letten op de nuanceverschillen tussen woorden. Behandel het eerste duo eventueel klassikaal, zodat de leerlingen zien wat de bedoeling is.

Opdracht 6

De leerlingen van **aanpak 3** kiezen een woord waarmee ze zelf twee zinnen maken: eentje waarin ze het woord letterlijk gebruiken, en eentje waarin het woord een figuurlijke betekenis heeft. Daarna bespreken ze hun zinnen met hun buur.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 7

De leerlingen vullen **Mijn woordenblad!** aan met twee nieuwe, moeilijke, grappige, mooie ... woorden uit deze les. Laat daarna enkele leerlingen vertellen welke woorden ze genoteerd hebben en wat ze in de middelste kolom geschreven of getekend hebben.

4

Lees dit stukje uit het gedicht *Oma's* opnieuw.

Ze wacht op me met perzikwangen, hemelogen, glinsterende rimpeltoet.

Diet Grootshuis
Dichter 1
© Plint, 2017

Bespreek met je buur.

- Wat zouden de gekleurde woorden kunnen betekenen?
- Waarom zou de dichter voor die woorden gekozen hebben?

5

Maak het verschil tussen deze woorden duidelijk door ze op de schaal te plaatsen.

hoog – huizenhoog

minder meer

ultiem – laatst

minder meer

uitmuntend – goed

minder meer

6

Kies een van de onderstaande woorden.

vlinder reus kil gebroken groen

Bedenk twee zinnen met het woord.

Gebruik in de eerste zin de letterlijke betekenis en in de tweede zin de figuurlijke betekenis.

Letterlijk:

Figuurlijk:

Lees de zinnen voor aan je buur.

Weet die wat het woord betekent in jouw zinnen?

Terugkijken

7

Welke twee woorden uit deze les vind je moeilijk/speciaal/mooi/grappig ...?

Noteer ze op **Mijn woordenblad!**.

Schrijf of teken in de middelste kolom iets wat jou helpt om de betekenis te onthouden.

35

MATERIAAL

- Studio woordwijzer
- Mijn woordenblad!
- leerwerkboek p. 38 - 42

DIDACTISCHE INFO

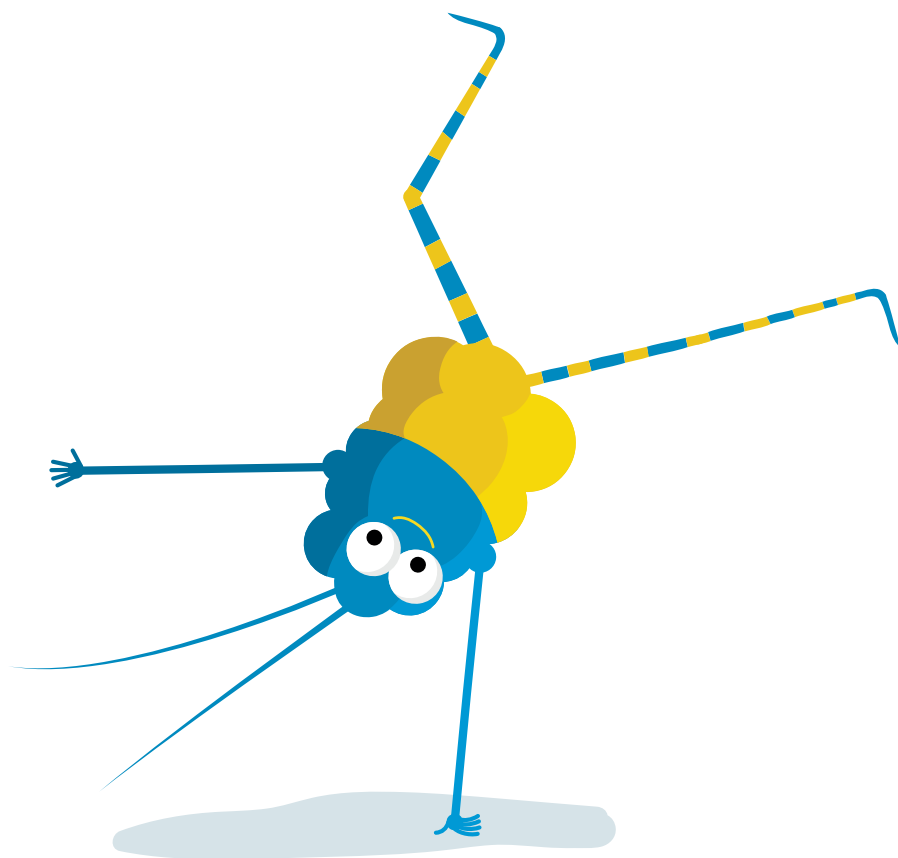
De leerlingen herhalen tijdens deze les hoe je de betekenis van een woord kunt vinden door naar de context (de zinnen ervoor en erna) te kijken. Ze herhalen ook het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik. Voor anderstalige leerlingen kan figuurlijk taalgebruik erg moeilijk zijn. Daarom werken de leerlingen in deze les bij voorkeur in duo's, zodat ze elkaar kunnen helpen.

In de rugzak

In B3L16 hebben de leerlingen de betekenis van woorden achterhaald door ze op te zoeken in een (online)woordenboek.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Gemotiveerd zoeken naar een oplossing voor een probleem of een antwoord op een vraag.

Aandacht voor woorden

feilloos

een hart hebben voor
iets/iemand

reguleren

bescheiden

aanspoelen

huizenhoog

ultiem

uitmuntend

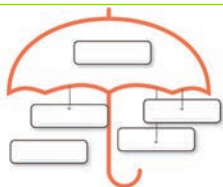

=

zin

< >

**Mijn mooie, leuke,
grappige, moeilijke ...
woorden**

dialogoog

raadsel

rijmen

Voor het lezen

Ik **lees** deze tekst om meer te weten te komen over ...

Ik **verken** de tekst en kijk naar:

- de titel, de afbeeldingen
- de kopjes
- de eerste zinnen, de opvallende woorden

Ik **voorspel**: Waarover gaat deze tekst?

Ik **denk na**:

- Wat weet ik daar al over?
- Wat wil ik te weten komen?

Tijdens het lezen

Ik **stel** mezelf **vragen**:

- over de inhoud: Wat? Waarom? Hoe? Wanneer? ...
- over de betekenis van zinnen en woorden

Ik **let** op:

- de sleutelwoorden, de kernzinnen
- de tekststructuur
- verbindingswoorden zoals toch, dus, daarom, omdat ...
- verwijswwoorden zoals ik, hij, ze, haar, jullie, dat, deze ...

Ik **leg** een **verband** tussen:

- inhouden binnen een tekst
- de inhoud van de tekst en wat ik al weet

Als ik een woord niet begrijp, gebruik ik mijn **woordwijzer**.

Na het lezen

Ik **kijk** terug:

- Klopt mijn voorspelling?
- Kan ik de hoofdgedachte bepalen?
- Wat weet ik nu meer over ...?
- Wat wil ik nog weten over ...?
- Kan ik studerend lezen: extra informatie opzoeken, schema's maken, samenvatten ...?

Voor het lezen

Ik **lees** deze tekst om een verhaal te beleven.

Ik **verken** de tekst en kijk naar de titel, de afbeeldingen, de omslag, de eerste zinnen.

Ik **voorspel**: Wat zal in deze tekst gebeuren?

Tijdens het lezen

Ik **stel** mezelf **vragen**:

- Wat gebeurt er: Waar? Wanneer? Hoe? ...
- Wat zie ik in mijn hoofd bij wat er gebeurt?
- Welke personages spelen in het verhaal?
- Wat is de rol van de verschillende personages?
- Wat is de bedoeling van de personages?
- Hoe voel ik mij tijdens het lezen?

Ik **leg** een **verband** tussen:

- de gebeurtenissen en de tijd waarin ze zich afspelen
- de rol van de verschillende personages
- de handelingen van de personages

Als ik een woord niet begrijp, gebruik ik mijn **woordwijzer**.

Na het lezen

Ik **kijk** terug:

- Klopt mijn voorspelling van het verhaal?
- Had ik een ander einde verwacht?
- Heb ik de tekst met plezier gelezen? Waarom wel/niet?
- Wat vind ik van de tekst: spannend, grappig, moeilijk, droevig ...?
- Welk personage zou ik willen zijn of net niet?
- Wil ik meer van dit soort verhalen lezen? Waarom wel/niet?
- Voor wie is deze tekst een leestip?

Ik begrijp een woord niet. Wat kan ik doen?

- Ik lees een stukje tekst **voor of na het woord** opnieuw.
- Ik kijk of er een **afbeelding** bij de tekst staat.
- Ik kijk goed naar het **woord**.
Ken ik al delen van het woord?
- Ik **vraag** het aan iemand of **zoek** het woord **op**.

Ik kijk of de gevonden betekenis klopt in de zin.

Kom je deze tekens tegen?

Doe dan dit.

Werk samen met je buur.

Lees de tip.

hoorwoorden

regelwoorden

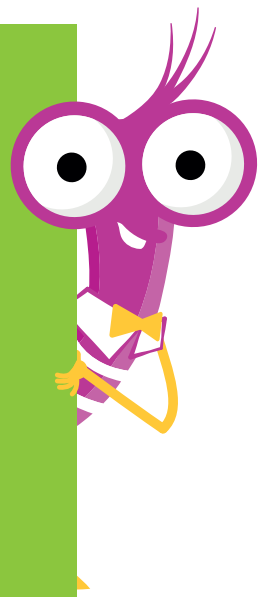
onthoudwoorden

werkwoorden

Studio
spelling —

HANDLEIDING

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Maak vooraf kolommen op het bord en hang woordkaarten op (zie *Praktische info*). Wijs de leerlingen op de woordkaarten en de kolommen op het bord. Om beurten leest een leerling een woord. Hang de **woordkaart in de juiste kolom**.

Lees, als alle woordkaarten in de kolommen zijn geplaatst, de woorden per kolom voor. Vraag aan de leerlingen waarom die woorden bij elkaar staan.

Je kunt ook elk deel van de woorden apart op een kaart schrijven. De leerlingen krijgen dan per twee of in kleine groepen de 'halve woorden'. Geef de leerlingen één minuut de tijd om zo veel mogelijk woorden te vormen. Hoeveel woorden hebben ze gevonden? Overloop de woorden mondeling en leg de nadruk op de zij- en sj-klanken.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen bekijken de vakantiefoto's en vullen de zinnen aan met de gegeven woorden.

Op verkenning

1 Hier zie je vier foto's van de zomervakantie van Emma. Maak de zinnen bij de foto's af. Kies uit: *etalage* – *manege* – *bagage* – *douche* – *horloge*.

Best de ... erin?

Emma in de ...

Even in de ... kijken.

Mijn nieuwe ...

Ik mag er zelfs mee onder de ...

Uitleg

Overloop samen de **uitlegkaart**.

De leerlingen lezen de woorden van de week en de extra woorden.

Schenk voldoende aandacht aan een juiste uitspraak.

OS

onthoudwoorden - 5

Leenwoorden met g, j en ch
Soms hoor je *zj*, maar schrijf je *g*.
Soms hoor je *zj*, maar schrijf je *j*.
Soms hoor je *sj*, maar schrijf je *ch*.

Onthoud die woorden. De meeste ervan komen uit het Frans.

Voorbeelden
het *horloge*, de *garage*
de *jury*, de *journalist*
de *chocolade*, de *parachute*

Sommige woorden met het vaste stukje *age* aan het einde zijn afgeleid van werkwoorden. *lekker* – *lekkage* *spioneren* – *spionage*

Let op bij het woord *chic*.
Je schrijft: een mooi pak en een mooie jurk.
Maar het is: een *chic* pak en een *chique* jurk.

woorden van de week

de *bagage* de *jury*
de *chauffeur* de *machine*
de *douche* de *manege*
de *etalage* het *horloge*

extra woorden

de *chef*
de *chocolade*
de *giraf*
de *journalist*
de *parachute*
het *journaal*
joviaal
We *logeren*.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Opdrachten 2 en 3 kunnen ook in duo's gemaakt worden.
- Sterke leerlingen proberen de woorden in de opdrachten te vinden zonder de uitlegkaart.
- Sterke leerlingen kunnen de moeilijke woorden in opdracht 3 eventueel opzoeken en dan uitleggen aan de anderen.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen zoeken het woord met g, j of ch in een langer woord. De woorden vinden ze terug op de uitlegkaart.

Opdracht 3

De leerlingen geven de werkwoorden en hun afleiding op age dezelfde kleur. Bespreek ook kort de betekenis van de woorden.

Welke woorden kennen de leerlingen en kunnen ze aan elkaar uitleggen? Welke woorden vinden ze moeilijk?

Leg bijvoorbeeld 'slijtage' uit: als er slijtage is op een machine, dan is die machine al een beetje versleten.

Etalieren komt van het Franse woord 'étaler' en betekent uitstallen.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 4

De leerlingen vullen de woorden in de tekst aan met g, j of ch.

Aan de slag

- 2 Welke onthoudwoorden met g, j of ch zitten in deze lange woorden? Schrijf op.

parachutist _____ bagagecontrole _____
 machinist _____ buschauffeur _____
 douchegeel _____ jurylid _____
 polshorloge _____ laatavondjournaal _____

- 3 Welke woorden horen bij elkaar? Geef de kaartjes dezelfde kleur.

monteren etaleren montage etalage spionage
 spioneren slijtage camoufleren slijten camouflage

Terugkijken

- 4 Maak de woorden af met g, j of ch. Let op het juiste gebruik van hoofdletters!

Een reis als prijs!

Vandaag vertrekt mijn broer Mauro voor twee weken naar ____ina. Hij heeft een paar maanden geleden deelgenomen aan een wedstrijd in de krant. Hij moest zijn mooiste vakantiefoto insturen. Een ____ury koos uit alle inzendingen de beste foto. Dankzij zijn ori____inele foto heeft Mauro een reis gewonnen! Hij zal tijdens zijn verblijf bij gastfamilies lo____eren. Zo kan hij de ____inese cultuur echt leren kennen. Gelukkig is hij een ____armante, ____ovale kerel en zal hij zich snel thuis voelen. Niet alleen wij zijn vroeg op de luchthaven! Ook een ____ournalist is er als de kippen bij. Papa kijkt op zijn horlo____e en ziet dat we nog maar een uurtje hebben. Nu nog eerst de бага____e inchecken. Voor het vertrek lun____en we nog gezellig samen. De ____ef-kok van het restaurant komt zelfs een praatje maken. Ik ga mijn broer wel missen, hoor ... Maar dat vertel ik hem lekker niet!

MATERIAAL

- woordkaarten (zie *Praktische info*)
- uitlegkaart O5
- leerwerkboek p. 54 - 55

PRAKTISCHE INFO

- Maak twee kolommen op het bord: klinkt als *zj* en klinkt als *sj*.
- Maak de volgende woordkaarten: *asperge* - *bagage* - *broche* - *chantage* - *chauffeur* - *chef* - *chimpansee* - *China* - *chirurg* - *chocolade* - *douche* - *garage* - *giraf* - *horloge* - *journalist* - *joviaal* - *jury* - *logeren* - *machine* - *marcheren*.
Schrijf het deel met *g*, *j* of *ch* in een andere kleur. Hang de woordkaarten naast de kolommen op het bord.

DIDACTISCHE INFO

In deze les is er mogelijkheid om aan talensensibilisering te doen. De leerlingen maken op een speelse en positieve manier kennis met andere talen door overeenkomsten en verschillen tussen hun eigen taal en een vreemde taal te zien. Op het einde van het derde leerjaar hebben de leerlingen al kennisgemaakt met woorden waar *sj* geschreven wordt als *sj* (hoorwoorden) of als *ch* (onthoudwoorden).

In deze les gaat de aandacht naar onthoudwoorden waarbij *g* en *j* klinken als *zj* en *ch* klinkt als *sj*. Bij die woorden gaat het om leenwoorden uit een vreemde taal. Het 'vermoeden' dat het woord van vreemde oorsprong is, helpt de leerlingen om de woordbeelden in te prenten. Voor meertalige kinderen kan dat een goed hulpmiddel zijn.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Onder begeleiding verband zien tussen nieuwe informatie en informatie waarover ze al beschikken.
- Alleen en met anderen kritisch reflecteren op bevindingen en daaruit leren.

TIP

Laat nog woorden bedenken op age. Misschien denken de leerlingen ook aan samenstellingen zoals: bagagedrager, etalageruit, fotoreportage, massagetafel, parkeergarage, rubberplantage ... Je kunt de opdracht ook uitbreiden met andere woorden met g, j en ch: chocoladetaart, haargel, jurylid.

Maak er een wedstrijdje van. Welke leerlingen bedenken het langste woord? Welke leerlingen bedenken de meeste samenstellingen in twee minuten tijd?

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **camoufleren**
ervoor zorgen dat iets onzichtbaar is of niet opvalt
Papa camoufleert zijn buikje met een losse vest.
- **etaleren**
iets uitstallen, iets laten zien
Het winkelmeisje had de chocolaatjes mooi geëtaleerd.
- **joviaal**
hartelijk, vrolijk, aardig en gastvrij
Melle is een joviaal meisje, ze is altijd vrolijk!
- **het laatavondjournaal**
programma met nieuwsberichten dat dagelijks 's avonds laat op tv wordt uitgezonden
Opa kijkt altijd naar het laatavondjournaal.
- **de parachutist**
iemand die met een parachute uit een vliegtuig springt
Kasper is parachutist bij het Belgische leger.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Houd een kort klasgesprek: wat hebben de leerlingen gisteren gedaan? Je kunt je beperken tot wat er gisteren in de klas gebeurd is of je kunt de leerlingen elk één zin laten maken over wat ze gisteren zelf gedaan hebben. Lok op die manier bij de leerlingen een aantal voltooid deelwoorden uit.

Schrijf die woorden in twee kolommen op het bord. In de ene kolom schrijf je de **voltooid deelwoorden** met **ge, be, ver, her, ont** (bv. gebeurd, herhaald, verveeld, betaald, ontdekt).

In de andere kolom schrijf je de **voltooid deelwoorden** die een **extra ge** aan het begin krijgen (bv. gemaakt, geschreven, geoefend, gewerkt). Geef vervolgens een infinitief, bijvoorbeeld verzamelen en laat de leerlingen zinnen aangeven die beginnen met gisteren. Laat de leerlingen verwoorden hoe ze het voltooid deelwoord vormen.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen onderstrepen de voltooid deelwoorden in de zinnen en schrijven de infinitief op.

Uitleg

Overloop samen de **uitlegkaart**.

Laat de leerlingen verwoorden welke stappen ze moeten zetten om het voltooid deelwoord juist te schrijven.

Op verkenning

1

Onderstreep en schrijf.

- Onderstreep de voltooid deelwoorden.
- Schrijf de infinitief op.

Papa en mama hebben vroeger over de hele wereld gereisd.
Ze hebben nieuwe landen ontdekt en verre tochten gemaakt.
Ze hebben dan ook heel wat avonturen beleefd.
Papa heeft overal steentjes verzameld en die collectie staat nu op mijn kamer.
Ik heb besloten dat ik later ook zo veel wil reizen.

WW3

werkwoorden - 3

Het voltooid deelwoord

Een voltooid deelwoord van een werkwoord krijg je als je zegt: **ik heb ... of ik ben ...**

Een voltooid deelwoord eindigt meestal op **t, d of en**.

dansen ik heb gedanst.
groeien ik ben gegroei**d**.
zingen ik heb gezong**en**.

1. Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord **-d** of **-t**?

Verleng het woord.

- Hoor je **te**? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een **t**.
- Hoor je **de**? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een **d**.

werken	Ik werkte.	Ik heb gewerkt.
ontsnappen	Ik ontsnapte.	Ik ben ontsnapt.
horen	Ik hoorde.	Ik heb gehoord.
arresteren	Ik arresteerde.	Ik ben gearresteerd.

Soms kun je het woord enkel verlengen in de wij-vorm.
Ik kocht. We koch**t**en. Ik heb gekoch**t**.
Ik bracht. We brach**t**en. Ik heb gebrach**t**.

2. Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord **-en** of **-aan**?

Schrijf dan op wat je hoort of volg de regels van het **stappenplan**

Klankgroepen.

kies	Ik heb geko z en.
staan	Ik heb gesta a n.
kijk	Ik heb geke k en.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Opdrachten 2, 3, 4 en 5 kunnen ook individueel gemaakt worden.
- Leerlingen die twijfelen bij opdracht 2 kunnen er uitlegkaart WW1 bij nemen.
- Leerlingen die twijfelen bij opdracht 3 kunnen er uitlegkaart WW2 bij nemen.
- Begeleid zwakke spellers. Neem met hen de opdrachten stap voor stap door.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen kruisen aan: is het gekleurde woord een persoonsvorm of een voltooid deelwoord?

Opdracht 3

De infinitief is gegeven. De leerlingen schrijven eerst de persoonsvorm in de verleden tijd en vormen daarna het voltooid deelwoord.

Opdracht 4

De leerlingen schrijven het voltooid deelwoord in het rooster. De letters in de gekleurde vakjes vormen een zin (de panter drinkt).

Opdracht 5

De leerlingen zoeken acht infinitieven in de woordslang. Ze zetten een streep achter elke infinitief. Ze kiezen twee infinitieven en vormen van elke infinitief het voltooid deelwoord. Ze maken met elk voltooid deelwoord een zin.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

De leerlingen vullen in de zinnen een persoonsvorm of een voltooid deelwoord in. De infinitief is gegeven.

Aan de slag

2 Is het gekleurde woord een persoonsvorm (pv) of een voltooid deelwoord (vd)?
Kruis aan.

	pv	vd		pv	vd
Hij ontkent alles.			Ze herhaalt de zin.		
Ze heeft er twee bewaard.			Er is veel gebeurd.		
Heb je al betaald?			Dat gebeurt vaak.		

3 Maak de rijtjes af.

bewaken	Ik bewaakte.	Ik heb bewaakt.
geloven	Ik _____	Ik _____
ontsnappen	Ik _____	Ik _____

4 Vul van deze werkwoorden het voltooid deelwoord in.

verstopp	
bewaren	
bewegen	
ontsnappen	
herstellen	
verbeteren	
herhalen	
veranderen	
gebruiken	
verdiene	
ontdekken	
bereiken	

Welke woorden staan in de gekleurde vakken?
De _____

5 Zet strepen tussen de infinitieven.

geloventherstellenbewegenverzinnenontmoetenontsnappenbereikenversieren

Kies twee infinitieven. Maak van elke infinitief het voltooid deelwoord en bedenk er een zin mee.

Terugkijken

6 Vul de persoonsvorm of het voltooid deelwoord in.

drinken	Nu _____ hij een glas cola.
vertellen	Dat heb je me al _____.
versieren	Ze hebben de klas _____.
gebeuren	Dat _____ vroeger bijna nooit!
beleven	Als kind _____ hij veel avonturen.
ontsnappen	De boeven zijn _____!
herkennen	Ik had je meteen _____.
ontdekken	Ze heeft ons plan _____.

MATERIAAL

- uitlegkaart WW3 (eventueel WW1 en WW2)
- leerwerkboek p. 56 - 57

PRAKTISCHE INFO

Afhankelijk van het niveau van de leerlingen werken ze individueel of in duo's. Hoe meer aandacht er naar de morfologie moet gaan, hoe meer samenwerken in een heterogene groep of in duo de voorkeur geniet.

DIDACTISCHE INFO

In les 1 van blok 2 gingen de leerlingen aan de slag met het schrijven van het voltooid deelwoord met ge. In deze les leren de leerlingen het voltooid deelwoord van werkwoorden die beginnen met be, her, ver en ont correct schrijven. Het principe van het voltooid deelwoord is hetzelfde, alleen voeg je bij ge, be, her, ver en ont geen extra ge toe.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Leren leren: expliciteren van gebruikte strategie.

TIP

- Schrijf enkele infinitieven op het bord en laat de leerlingen de voltooid deelwoorden maken. Oefen zo dagelijks met andere infinitieven.
- Begin de dag geregeld met een kort gesprek over wat de leerlingen gisteren, tijdens het weekend, tijdens de vakantie ... gedaan hebben. Laat de leerlingen telkens een paar zinnen opschrijven.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **bewaren**
iets bij je houden, iets opbergen om het in goede toestand te houden
Vers vlees kun je niet zo goed bewaren.
- **ontkennen**
zeggen dat je iets niet gedaan hebt
De dief bleef de inbraak ontkennen.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Houd een kort klasgesprek over typisch eten of drinken uit andere landen. Toon afbeeldingen van croissants, pizza's, frietjes, zalm, drop. Laat de leerlingen er een passend bijvoeglijk naamwoord van het land van herkomst bij plaatsen, bijvoorbeeld Franse croissants, Italiaanse pizza's, Belgische frietjes, Noorse zalm, Nederlandse drop. Schrijf de voorbeelden op het bord. Wijs de leerlingen op het correct gebruik van de hoofdletters.

Laat de leerlingen nog meer bijvoeglijke naamwoorden bedenken bij het eten en drinken, bijvoorbeeld lekkere frietjes, en ze vervolgens samenvoegen: lekkere Belgische frietjes.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen het bijvoeglijk naamwoord in.

Vraag ook hier om telkens een extra bijvoeglijk naamwoord te bedenken, bijvoorbeeld mysterieuze Egyptische piramides, oude Griekse tempels, torenhoge glanzende wolkenkrabbers, houten Nederlandse windmolens. Schrijf enkele combinaties op het bord. Wijs de leerlingen erop dat ze alle regels die ze kennen moeten toepassen om bijvoeglijke naamwoorden juist te schrijven.

Op verkenning

1

Mijn oom maakte een wereldreis. Van deze bouwwerken was hij diep onder de indruk.

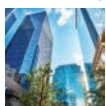
Vul de volgende woorden in: torenhoge – Nederlandse – Griekse – mysterieuze.

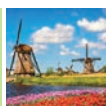
piramides

tempels

wolkenkrabbers

windmolens

Uitleg

Laat de leerlingen meteen aan de slag gaan zonder alle uitlegkaarten opnieuw te overlopen. De leerlingen kunnen ze raadplegen indien nodig.

Bij zwakkere leerlingen kun je er wel voor kiezen om een aantal regels expliciet te herhalen, waarna ze zelfstandig aan de slag gaan met de uitlegkaarten.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens pakken ze op dezelfde wijze het volgende deel aan. Als de duo's tot een verschillende oplossing komen, verwoorden ze welke strategie of regel ze hebben toegepast. Op die manier denken ze samen na en leren ze van elkaar.
- Opdrachten 2, 3 en 4 kunnen ook individueel gemaakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen schrijven in elke zin een passend stoffelijk bijvoeglijk naamwoord.

Opdracht 3

De leerlingen vullen elke tekst aan met het bijvoeglijk naamwoord. Over welk stad gaat het? Ze zoeken de passende foto en schrijven het juiste cijfer bij elke tekst.

Opdracht 4

Een zelfstandig naamwoord of een werkwoord is gegeven. De leerlingen vormen met het gegeven stukje een bijvoeglijk naamwoord. Dan combineren ze het bijvoeglijk naamwoord met een zelfstandig naamwoord.

Terugkijken

Elke leerling beschrijft in enkele zinnen een voorwerp zonder het voorwerp te noemen en gebruikt daarbij zo veel mogelijk bijvoeglijke naamwoorden.

De leerlingen schrijven de zinnen eerst op een blaadje. Elke leerling leest zijn beschrijving voor aan een andere leerling. De andere raadt welk voorwerp het is.

Aan de slag

2 Van welke stof is het gemaakt? Vul het bijvoeglijk naamwoord in.
Kies uit: goud – glas – rubber – steen – leer – karton – papier.

Oma draagt een gouden horloge.

Rond onze tuin staat een _____ muur.

Ik draag een stoere, _____ jas.

Het cadeau zit in een grote, _____ doos.

Heb jij een _____ zakdoekje voor mij?

Papa koopt altijd melk in een _____ fles.

Een fiets heeft twee _____ banden.

3 Over welke stad gaat het?

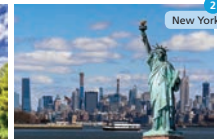
- Vul elke tekst aan met bijvoeglijke naamwoorden.

- Schrijf bij elke tekst het cijfer van de juiste foto.

1
Barcelona

2
New York

3
Pisa

4
Brugge

Het is een _____ (Italië) stad.

Door het centrum ervan stroomt de Arno, een _____ (lang)

en _____ (breed) rivier.

In de stad staat een _____ (scheef) toren.

Toch is het een _____ (veilig) plaats om te bezoeken.

Het is de grootste _____ (Amerika) stad.

Veel monumenten in de stad zijn bekend over de _____ (heel)

wereld, zoals het Vrijheidsbeeld en het Empire State-gebouw.

Kenmerkend zijn ook de _____ (hoog) wolkenkrabbers.

Het is een heel _____ (levendig) stad, vandaar de bijnaam

'the city that never sleeps' (de stad die nooit slaapt).

Op 11 september 2001 werd de stad jammer genoeg getroffen door een

_____ (dubbel) terroristische aanslag.

Het is een _____ (middeleeuwen)

_____ (Vlaanderen) stad in het noordwesten van België.

In 2002 was het de _____ (cultureel) hoofdstad van Europa.

Het is een _____ (aangenaam) wandelstad met

_____ (prachtig) gebouwen.

Er zijn veel grachten, dus je kunt de stad ook verkennen in een bootje.

Het is een _____ (Spanje) stad, de hoofdstad van de regio

Catalonië. De stad heeft een _____ (belangrijk) haven.

Het is een _____ (druk) stad met veel

_____ (speciaal) gebouwen ontworpen door Antoni Gaudí,

zoals de Sagrada Família of Casa Milà.

4 Welk bijvoeglijk naamwoord kun je vormen?

Schrijf op.

een bijvoeglijk naamwoord op ...

-lijk eer _____

vriend _____

-ig haar _____

geluk _____

-baar kwetsen _____

branden _____

Combineer het bijvoeglijk naamwoord met een zelfstandig naamwoord.

Kijk naar het voorbeeld.

een eerlijke vinder

MATERIAAL

- afbeeldingen (zie *Praktische info*)
- uitlegkaarten H3, R1, R5, R8 en stappenplan klankgroepen
- leerwerkboek p. 58 - 60

PRAKTISCHE INFO

Zorg voor afbeeldingen van croissants, pizza, frietjes, zalm en drop.

DIDACTISCHE INFO

Tijdens deze les is het bijvoeglijk naamwoord het uitgangspunt om alle regels nog eens te herhalen. Als de leerlingen de woorden correct schrijven, hoeven ze de regels niet te herhalen. Het gaat hier vooral om het herhalen van de verlengingsregel, het schrijven van woorden met meer klankgroepen (stappenplan), het schrijven van woorden met een vast stukje, het schrijven van samenstellingen en het correct gebruik van hoofdletters.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Gericht samenwerken in duo's om tot een oplossing te komen.
- Leren leren: expliciteren van gebruikte strategie.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **kenmerkend**
typisch voor iets of iemand, eigen aan iets of iemand, heel herkenbaar
Lucie valt heel erg op door haar rode haar. Het is kenmerkend voor haar.
- **kwetsbaar**
gezegd van mensen, dieren of dingen die makkelijk gekwetst of beschadigd kunnen worden
In een open veld zijn prooidieren heel kwetsbaar.
- **levendig**
druk, opgewekt
In het café ging het er heel levendig aan toe.
- **terroristisch**
heel gewelddadig, maar met een politiek doel
De laatste jaren voeren we een strijd tegen terroristische aanslagen.
- **de wolkenkrabber**
heel hoog gebouw met appartementen of kantoren
In New York zie je veel torenhoge wolkenkrabbers.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Lees voor uit een zogenaamde reisfolder. Vraag de leerlingen de woorden met *i* die klinkt als *ie* te onthouden.

Wie graag met vakantie naar Italië gaat, doet dat het best begin juli, dan is het prachtig weer en schijnt de zon van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Als je de hitte niet zo positief vindt, dan kies je beter voor de maand februari.

De kwaliteit van de Italiaanse keuken is gekend in de hele wereld: spaghetti, macaroni, pizza en niet te vergeten de heerlijke lasagnes. Ook is het een land met prachtige musea en leuke stranden. Je neemt dus best je badpak of bikini mee. Met een beetje geluk spelen musici op het strand mooie muziek, begeleid door een dirigent. Genieten maar!

Overloop samen de woorden met *i* die klinkt als *ie* en schrijf ze op het bord.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen het passende woord aan.

Meestal schrijf je *ie* als *ie*. Soms schrijf je *i*. Wijs de leerlingen ook op de vreemde oorsprong van sommige woorden en op soortgelijke woorden in andere talen.

Uitleg

Overloop samen de uitlegkaart. We horen *ie* en schrijven meestal *ie* en soms *i*. De woorden met *i* moeten we onthouden. Het zijn onthoudwoorden.

Ze lezen de woorden van de week en de extra woorden.

Op verkenning

1 Vul deze woorden in: juli, machine, macaroni, kwaliteit en spaghetti.

In _____ waren we met de familie op vakantie in Italië.

We zochten gezellige terrasjes uit om wat lekkers te eten.

Mijn ouders kozen voor _____.

Ik at liever een bord _____.

Het was superlekker! De baas van het restaurant zei trots:

'Het is pasta van de hoogste _____!'

Die komt niet uit een _____ en niet uit een supermarkt.

Die maken we natuurlijk elke dag zelf. Supervers!'

06

onthoudwoorden - 6

Woorden met *i* als *ie*

Hoor je aan het einde van een klankgroep *ie*? Dan schrijf je *ie*.

Soms schrijf je *i*.

Dat zijn meestal woorden die we hebben ontleend of overgenomen uit een andere taal.

We noemen ze **leenwoorden**.

Voorbeelden

visite
taxi
kiwi

Sommige namen van maanden eindigen ook op *i*.
januari februari juni juli

Woorden op *icus* schrijf je in het meervoud vaak met *ici*. Sommige meervouden eindigen ook op *i*.

technicus – technici medicus – medici

Er zijn veel korte woorden met *ie*. Als je die woorden langer maakt, blijft de *ie* staan.
verdriet – verdrietig

woorden van de week

de dirigent
de fabrikant
de kantine
de kwaliteit
de macaroni
de machine
de spaghetti
muzikaal

extra woorden

de directeur de sirene
de kritiek de tribune
de lucifer politiek
de minister positief

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Zwakkere spellers kunnen ermee gebaat zijn om de opdrachten met z'n tweeën aan te pakken. Een sterkere leerling leest dan telkens het woord voor.
- Sterke leerlingen hoeven de uitlegkaart niet te gebruiken.
- Opdrachten 2, 3, 4 en 5 kunnen ook individueel gemaakt worden.
- Het dictee kan ook klassikaal gebeuren. Zorg ervoor dat de correctie meteen aan bod komt. Een visueel dictee kan ook: de leerling kijkt naar een woord van de week, draait de uitlegkaart om en schrijft het woord op. Een woord juist overschrijven lijkt eenvoudig, maar voorkomt foutief inprenten.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen kleuren in elk woord een klankgroep met i die klinkt als ie.

Opdracht 3

De leerlingen vullen woorden met i in. Alle woorden staan op de uitlegkaart.

Opdracht 4

De leerlingen ontcijferen wat de tekens betekenen en schrijven de woorden op. De woorden met i die klinkt als ie omcirkelen ze.

Opdracht 5

De leerlingen schrijven de woorden in de roosters. In de gekleurde vakjes lezen ze het woord streek.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

Dictee met twee

De leerlingen kiezen elk vijf woorden van de woorden van de week en eventueel de extra woorden. Ze dicteren om de beurt een woord uit die reeks aan elkaar.

De ander schrijft het op. Het woord wordt onmiddellijk gecontroleerd aan de hand van de uitlegkaart.

Aan de slag

- 2 Welke onthoudwoorden met i die klinkt als ie zitten in deze lange woorden? Kleur die klankgroep.

- 3 Vul woorden met i in.

Kies uit de woorden van de week en de extra woorden.

Het is niet negatief, maar _____ dat jij nu toch meegaat.

De _____ in het stadion zit vol met hevige supporters.

De _____ maakt veel houten tuinmeubelen in zijn fabriek.

Tante Els eet elke dag in de _____ op haar werk.

De school heeft een nieuwe _____.

Je moet als speler wel tegen wat _____ kunnen!

Ze is erg _____: ze speelt piano, gitaar en dwarsfluit.

- 4 Ieder teken wordt drie keer gebruikt. Wat betekent het?

Schrijf alle woorden op.

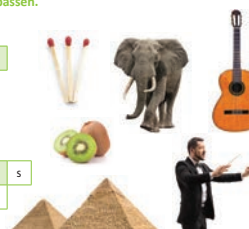
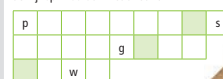
Omcirkel alle woorden met i die klinkt als ie.

- 5 Vul woorden in die bij de foto's passen.

Schrijf op: woorden met één i.

Schrijf op: woorden met twee i's.

Welk woord lees je van boven naar beneden in de gekleurde vakjes?

Terugkijken

- 6 Dictee met twee

- Dictee om de beurt een woord van de uitlegkaart. Schrijf telkens het woord op.
- Kijk meteen na of het juist is. Verbeter de woorden die fout zijn.

Schrijf het woord.	Is het woord juist of fout? Kruis aan.	Foutje? Schrijf het nu juist.
_____	juist	fout
_____	juist	fout
_____	juist	fout
_____	juist	fout
_____	juist	fout
_____	juist	fout

MATERIAAL

- uitlegkaart O6
- leerwerkboek p. 61 - 63

DIDACTISCHE INFO

- De leerlingen hebben al woorden met i geleerd in de voorbije jaren. Deze les is daar een uitbreiding van.
- In deze les is er mogelijkheid om aan talensensibilisering te doen. De leerlingen maken op een speelse en positieve manier kennis met andere talen door overeenkomsten en verschillen tussen hun eigen taal en een vreemde taal te zien. Bijvoorbeeld, de woorden met i waarin we ie horen, klinken als woorden die ontleend zijn uit een andere taal en ook terug te vinden zijn in andere talen. Soms zijn ze zelfs bijna hetzelfde geschreven. Het 'vermoeden' dat het woord van vreemde oorsprong is, helpt de leerlingen de woordbeelden in te prenten. Voor meertalige kinderen kan dat een goed hulpmiddel zijn.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Gericht samenwerken in duo's om tot een oplossing te komen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Maak kaartjes met daarop de woorden van de week, de extra woorden en eventueel ook nog andere woorden uit deze les. Schrijf alleen de medeklinkers op en zet een streepje waar een klinker moet komen. De leerlingen schrijven de woorden volledig op.

Voorbeeld:

d_r_g_nt

f_br_k_nt

kw_l_t_t

j_l_

v_rdr_t_g

...

De leerlingen kunnen natuurlijk ook kaartjes voor elkaar maken. Geef dan wel eerst een voorbeeld zodat de oefening duidelijk is.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de dirigent**
iemand die een koor of een orkest leidt
Opa is dirigent van een koor en geeft de maat aan.
- **de fabrikant**
iemand die iets op grote schaal (in grote aantallen) maakt in een fabriek
De fabrikant van elektrische wagens krijgt het steeds drukker!
- **de kantine**
goedkoop restaurant dat hoort bij een school, een bedrijf of een sportvereniging
Na de voetbaltraining gaan we altijd nog iets in de kantine drinken.
- **de kwaliteit**
de eigenschap van iets of iemand, meestal in positieve zin gebruikt
De kwaliteit van het zwembadwater is de laatste maanden erg verbeterd; het is schoner dan voordien.
- **de ministerraad**
vergadering van ministers
Op de ministerraad werd besloten dat mondkapjes niet langer verplicht zijn.
- **negatief**
ontkennend, afwijzend, somber
Nicolas ziet enkel wat niet goed loopt. Hij is erg negatief.
- **de onderwijspolitiek**
keuzes die de regering maakt over het onderwijs
Scholen hebben het zwaar door de onderwijspolitiek van onze regering.
- **de zelfkritiek**
het noemen van je eigen fouten
Ahmed is heel streng voor zichzelf en doet veel aan zelfkritiek.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Laat afbeeldingen van een museum zien, bijvoorbeeld van het natuurhistorisch museum te Brussel of van een museum in de buurt van de school (zie *Praktische info*). Houd een kort klasgesprek:

- Wat zie je daar?
- Met wie zou je het museum willen bezoeken?
- Waarover zou je na het bezoek een verslag willen schrijven?
- Waar kun je nog meer informatie over het museum vinden?
- Welke beoordeling geef je het museum?

Daag de leerlingen uit om bijvoeglijke naamwoorden op **isch(e)** te gebruiken (dynamisch, fantastisch, hilarisch, historisch, praktisch, statisch).

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen omcirkelen de woorden op isch(e).

Uitleg

Overloop samen de **uitlegkaart**. Bij heel wat bijvoeglijke naamwoorden horen we **ies** maar schrijven **isch**. Die woorden moeten we onthouden. Het zijn **onthoudwoorden**. Ze lezen de woorden van de week en de extra woorden.

Op verkenning

1 Omcirkel de woorden op isch of ische.

We gingen naar Brussel, naar het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Dat is een fantastisch natuurhistorisch museum. Samen met een gids namen we deel aan een speurtocht door het hele museum. Overal viel er wel iets te beleven. In de kelders mochten we zelfs braakballen van uilen ontleden! Daarna hadden we gigantisch veel trek en zochten we een restaurant op. Mama bestelde een vegetarische lunch maar wij aten liever spaghetti. Plots kreeg mama een allergische reactie op de noten in haar lunch. De restauranthouder waarschuwde telefonisch een dokter en die kwam meteen. Hij diende de nodige medische zorgen toe en gaf mama een antiallergiemiddel. Gelukkig was ze snel beter en konden we ons toeristisch weekendje rustig voortzetten. Maar dan zonder andere dramatische gebeurtenissen!

07

onthoudwoorden - 7

Woorden op -isch(e)

Hoor je op het einde van een klankgroep **ies**? Dan schrijf je meestal **isch**.

Onthoud die woorden. Meestal zijn het bijvoeglijke naamwoorden.

Voorbeelden

een **logisch** antwoord
een **elektrische** tandenborstel

Bijvoeglijke naamwoorden op **isch** zijn afgeleid van zelfstandige naamwoorden. techniek – technisch tropen – tropisch

Niet alle bijvoeglijke naamwoorden op **ies** schrijf je met **isch**. vies – een vieze smaak

Let ook op deze woorden: ik kies, het servies, het verlies

Let ook op **meenvouden**: televisies, acties, kwi's, baby's

woorden van de week

elektrisch
fantastisch
historisch
logisch
technisch
tropische

extra woorden

alfabetisch
allergisch
Belgische
democratisch
medische
Russische
telefonisch
vegetarische

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Laat de leerlingen nog meer voorbeelden noemen van zelfstandige naamwoorden en hun afleidingen op isch.
- Opdrachten 2, 3 en 4 kunnen ook in duo's gemaakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen verbinden het bijvoeglijk naamwoord op isch met het bijbehorende zelfstandig naamwoord.

Deze opdracht focust nog niet meteen op spelling, maar laat de leerlingen zicht krijgen op afleidingen.

Opdracht 3

De leerlingen vullen de woorden aan met ies of isch en schrijven ze in de juiste rij.

Opdracht 4

De leerlingen maken horizontaal en verticaal de woorden af met een passend stukje. Van de stukjes die ze overhouden vormen ze het woord biologisch.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen schrijven de woorden op isch uit opdracht 4 in de juiste zin.

Aan de slag

2

Wat hoort bij elkaar?

Verbind.

Russisch	•	tropen	•	telefonisch	•	allergie
tropisch	•	democratie	•	logisch	•	telefoon
democratisch	•	Rusland	•	allergisch	•	logica
		elektrisch	•	alfabet		
		technisch	•	elektriciteit		
		alfabetisch	•	techniek		

3

Ies of isch?

Schrijf de woorden in de juiste rij.

reparat ☐ - log ☐ - kwast ☐ - telefon ☐ - Belg ☐ - vakant ☐ - prec ☐ - trop ☐

ies _____

isch _____

4

Welk stukje past in het midden?

Vul in. Kies uit: ra - o - bio - ler - jas - log - ma - lek - man - isch - to.

Streep de stukjes die je gebruikt hebt door.

school				stuk		au		uit			
fan	tas	tisch	dra	_____	tisch	his	_____	risch	e	_____	trisch
sen				ken		maat		ken			
al				be		op		ge			
al	_____	gisch	ro	_____	tisch	A	_____	bisch	cha	_____	tisch
beste				ning		pen		pend			

Welk woord hou je over als je de stukjes hebt weggestreep? _____

Terugkijken

5

Schrijf de woorden op isch uit opdracht 4 in de juiste zin.

In het _____ centrum van een stad staan veel oude gebouwen.

Juf Latifa spreekt vijf talen: Nederlands, Frans, Engels, Duits en _____.

Deze winkel verkoopt _____ toestellen.

Mijn zus is _____ voor appels en noten.

Elisabeth en Wout maken een _____ strandwandeling.

We eten thuis altijd _____ groenten. Die zijn onbespoten.

Het was een heel _____ gesprek. Iedereen praatte door elkaar.

Er was een _____ ongeval met twee doden en drie zwaargewonden.

Het zomerkamp was een _____ ervaring!

MATERIAAL

- afbeeldingen museum (zie *Praktische info*)
- uitlegkaart O7
- leerwerkboek p. 64 - 65

PRAKTISCHE INFO

Zorg voor enkele afbeeldingen of folders van een museum. Misschien hebben jullie er al wel eentje bezocht dit schooljaar?

DIDACTISCHE INFO

Vaak zijn het bijvoeglijke naamwoorden op *ies* die geschreven worden met *isch*. Uitzonderingen zoals *vies*, *Fries* schrijven de meeste leerlingen in het vijfde leerjaar wel correct.

Andere woorden schrijf je meestal niet met *isch*:

- zelfstandige naamwoorden: het servies, het verlies, de kies;
- werkwoorden: ik nies, ik verlies.

Wijs de leerlingen erop dat ze bij de meervoudsvorming het gekende regelspoor moeten volgen:

baby – baby's

kiwi – kiwi's

familie – families.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Creatief denken en daarbij nieuwe paden durven bewandelen.
- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.

TIP

Leerlingen die snel klaar zijn, kiezen vijf woorden op isch. Daarmee maken ze een sprookje, een gedicht, een verhaal, een mopje ...

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **allergisch**
overgevoelig, je lichaam kan een bepaald iets niet verdragen
Ik ben allergisch voor aardbeien. Als ik er eet, krijg ik pukkeltjes.
- **chaotisch**
ongeordend, verward
Alles lag er chaotisch bij in zijn huis.
- **democratisch**
in een democratie kunnen de inwoners of het volk stemmen en hebben zo inspraak in wie het land bestuurt
De politici in België worden democratisch verkozen.
- **dramatisch**
heel erg triest, aangrijpend
Die romantische film heeft een dramatisch einde.
- **fantastisch**
een hoge waardering
Het eten smaakt fantastisch.
- **natuurhistorisch**
te maken hebbend met het verleden van de natuur
In Brussel is een natuurhistorisch museum vol dinosaurussen.

Aan de slag

- 1 Vul de tekst aan met het voltooid deelwoord.
De infinitief is gegeven.

Wie is de dader?

Wat een mooie ochtend in Spanje!

Ik heb juist lekker _____ (ontbijten).

Nu heb ik zin om een duik te nemen in het zwembad van ons hotel. Maar, wat nu?

Het zwembad is _____ (sluiten). Overal zie ik politie.

Wat is er toch _____ (gebeuren)? Ik loop naar papa, die had

al meer uitleg _____ (vragen) aan de receptie.

De hotelmanager heeft hem _____ (vertellen) dat de vrouw van de burgemeester rond 23 uur is _____ (verdrinken) in het zwembad.

Men vermoedt dat er een moord is _____ (plegen).

De politie is er echt van overtuigd dat het geen ongeluk was.

De vrouw is _____ (vermoorden) volgens hen!

Maar wie heeft dat dan _____ (doen)? Wie is de dader?

Op dit moment zijn er vier verdachten, maar alle vier hebben ze tot nu toe

_____ (ontkennen). Ze hebben een alibi, maar één van hen

heeft dat alibi zeker _____ (verzinne). De politie is met het

onderzoek _____ (starten) en heeft al het bewijsmateriaal

_____ (verzamen). Misschien heeft een van de getuigen de

- 2 Vul de tekst aan. Zo krijg je de beschrijving van de vier verdachten!
- Maak van de woorden tussen haakjes het juiste bijvoeglijk naamwoord.
- Vul de andere woorden aan met g, j, ch, i of ie.

De politie _____ ef heeft vier verdachten opgepakt en wil nu act _____ ondernemen.

De eerste verdachte is Lukas, de _____ auffer van de burgemeester.

Hij is 43 en werkt al sinds jul _____ voor de burgemeester.

Hij heeft _____ (bruin) ogen,

_____ (blond) haren en een

_____ (groot), _____ (dik) neus.

Lukas heeft een slanke lichaamsbouw.

Hij draagt altijd een _____ (goud) horloge.

Hij lijkt t _____ ch een _____ (eerlijk) man.

Hij beweert dat hij onder de dou _____ e stond toen de moord gepleegd

werd. Daarna ging hij naar de voetbalkant _____ ne waar hij een

_____ (vegetarisch) macaron _____ at.

Het personeel bevestigt dat hij daar vanaf 23.30 uur was.

De tweede verdachte is Lisa, een _____ (jong)

_____ urnalist _____ die een _____ (tweedelig)

reporta _____ e maakt over de b _____ rgemeester.

Ze draagt _____ (zilver) _____ (juwelen), een

_____ (geel) jurk met

_____ (zwart) bolletjes en

_____ (vies) schoenen.

Lisa zegt dat ze sliep toen de vrouw vermoord werd en pa _____ wakker werd toen ze

de _____ (luid) s _____ rene van de politiewagens hoorde.

Op dat ogenblik is ze naar buite _____ gekomen.

- 3 Een ooggetuige heeft een briefje achtergelaten voor de politie.
Ontcijfer de boodschappen.

Maak een woord met alle letters in een ster:

Ik zag iemand met een _____ lichaamsbouw.

Maak een woord met alle letters in een vierkant:

De persoon was niet meer zo _____.

Maak een woord met alle letters in een cirkel:

Het was zeker een _____.

Wie heeft de moord gepleegd? Wie is de dader? _____

- 4 **Waarom werd de moord gepleegd?**
Los de rebus op.

LESVERLOOP

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

De leerlingen maken de opdrachten met z'n tweeën. Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken.

Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in, om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens pakken ze op dezelfde wijze het volgende deel aan. Belangrijk is dat ze op elk moment op elkaar een beroep kunnen doen als ze vastlopen.

Vertel de leerlingen dat ze verschillende opdrachten gaan maken om zo de dader te ontmaskeren. In een hotel is namelijk de vrouw van de plaatselijke burgemeester vermoord.

Alle opdrachten in deze les zijn **herhalingsopdrachten**. De leerlingen gaan meteen aan de slag. Als het nodig is, kunnen ze de uitlegkaarten raadplegen.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen de tekst aan met voltooid deelwoorden.

De infinitief is gegeven.

Opdracht 2

De leerlingen schrijven het bijvoeglijke naamwoord tussen haakjes in de juiste vorm. Verder vullen ze woorden aan met g, j, ch, i of ie.

Opdracht 3

De leerlingen vormen woorden en ontdekken zo wie de dader is.

Opdracht 4

De leerlingen ontcijferen de rebus om de reden van de moord te achterhalen.

Terugkijken

Besprek samen met de leerlingen deze evaluatievragen:

- Welke herhalingsopdrachten vind je het leukst en het minst leuk? Waarom?
- Welk spelprobleem uit dit blok vind je het moeilijkst? Waarom?
- Welke regel kun je gemakkelijk aan iemand uitleggen? Hoe zou je dat doen?
- Werk je graag met z'n tweeën tijdens een spellingsles? Waarom wel of niet?

In deze les komen alle **spelproblemen van blok 3** aan bod. Verwijs naar de woorden aan het bord. Verwijs ook naar de **uitlegkaarten** die bij deze les gebruikt kunnen worden.

H3 hoorwoorden - 3

Woorden met vaste stukjes
-ig en -lijk
Hoor je een woord dat eindigt op **ig** of **lijk**?
Vaak spreek je dat uit met een **doffe e**.
Maar je schrijft **ig** of **lijk**.

Voorbeelden
rust**ig**
gelukk**ig**
eer**lijk**
gevaar**lijk**

Maak je een woord op **ig** of **lijk langer**?
Dan schrijf je er een **e** achter.
rustig – rustige eerlijk – eerlijke

Na een **korte klinker** schrijf je twee dezelfde medeklinkers.
sappig koppig gelukkig

Na een **doffe e** schrijf je geen dubbele medeklinker.
hongerig eindelijk mogelijk

woorden van de week
aandachtig
duidelijk
feestelijk
hartelijk
slordig
spoedig

extra woorden
angstig pijnlijk
geweldig plaatselijk
moedig verschrikkelijk
onnatuurlijk verstandig

O5 onthoudwoorden - 5

Leenwoorden met g, j en ch
Soms hoor je **sj**, maar schrijf je **g**.
Soms hoor je **sj**, maar schrijf je **j**.
Soms hoor je **sj**, maar schrijf je **ch**.

Onthoud die woorden. De meeste ervan komen uit het Frans.

Voorbeelden
het horlo**ge**, de gar**age**
de jur**y**, de journa**l**ist
de chocola**d**e, de parachu**t**e

woorden van de week
de bagage de jury
de chauffeur de machine
de douche de manege
de etalage het horloge

extra woorden
de chef
de chocolade
de giraf
de journalist
de parachute
het journaal
joviaal
We logeren.

Sommige woorden met het vaste stukje **age** aan het einde zijn afgeleid van werkwoorden.
leken – lekkage spioneren – spionage

Let op bij het woord **chic**.
Je schrijft: een mooi pak en een mooie jurk.
Maar het is: een **chic** pak en een **chique** jurk.

R1 regelwoorden - 1

Lange woorden
Bedenk bij een lang woord:
1. Is het een samenstelling?
2. Is het een woord met een vast stukje?
3. Hoe schrijf je de andere klankgroepen?

1. **Is het een samenstelling?**
Een samenstelling bestaat uit twee of meerdere woorden. Schrijf die achter elkaar. **Is** = sleutel = huissleutel

2. **Is het een woord met een vast stukje?**
Stukjes als **ge, be, ver, lij(e), ige** en **ing** schrijf je altijd op dezelfde manier.
verbinding belachelijk gebrek**ig**

3. **Hoe schrijf je de andere klankgroepen?**
Wat hoor je op het einde van de klankgroep? (zie stappenplan klankgroepen)

woorden van de week
de duizendpoot
de tuinkabouter
modderig
vreselijk
gebeuren
We wandelen.

extra woorden
de inrichting
de sterrenbeelden
de versiering
dromerig
reusachtig
verschrikkelijk
We bibberen.
We snuffelen.

Kun je het woord toch niet schrijven, zoek het dan op in een woordenboek of woordenlijst.

O6 onthoudwoorden - 6

Woorden met i als ie
Hoor je aan het einde van een klankgroep **ie**?
Dan schrijf je **ie**.

Soms schrijf je **i**.
Dat zijn meestal woorden die we hebben ontleend of overgenomen uit een andere taal.
We noemen ze **leenwoorden**.

Voorbeelden
vis**ie**
taxi
kiwi

woorden van de week
de dirigent
de fabrikant
de kantine
de kwaliteit
de macaroni
de machine
de spaghetti
muzikaal

extra woorden
de directeur de sirene
de kritiek de tribune
de lucifer politiek
de minister postief

Sommige namen van maanden eindigen ook op **i**.
januari februari juni juli

Woorden op **icus** schrijf je in het meervoud vaak met **ici**. Sommige meervouden eindigen ook op **i**.
technicus – technici medicus – medici

Er zijn veel korte woorden met **ie**. Als je die woorden langer maakt, blijft de **ie** staan.
verdriet – verdrietig

R5 regelwoorden - 5

Samenstellingen
Een samenstelling bestaat uit twee of meerdere woorden. Schrijf de woorden aan elkaar.

Voorbeelden
fiets + tas = fietstas
boot + tocht = boottocht

Soms hoor je niet alle klanken in de samenstelling. Toch schrijf je alle letters van de twee woorden.
vuur + rood = vuurrood
boot + tocht = boottocht
kast + deur = kastdeur

woorden + boek = woordenboek

Rij je vooruit? Kijk dan door de vooruit.
Rij je achteruit? Kijk dan door de achteruit.

woorden van de week
de feesttent
de handdoek
de huiskamer
de postduif
de sporttas
het kleurplood
het nachtdier
het vogelnest

extra woorden
de brandweeroefening
de bloeddruk
de motorrijder
de ontdekkingsocht
de tuinkruiden
het sinasappelsap
achttienduizend

O7 onthoudwoorden - 7

Woorden op -isch(e)
Hoor je op het einde van een klankgroep **ies**? Dan schrijf je meestal **isch**.

Onthoud die woorden.
Meestal zijn het bijvoeglijke naamwoorden.

Voorbeelden
een logisch antwoord
een elektrische tandenborstel

Bijvoeglijke naamwoorden op **isch** zijn afgeleid van zelfstandige naamwoorden.
techniek – technisch tropen – tropisch

Niet alle bijvoeglijke naamwoorden op **ies** schrijf je met **isch**.
vies – een vieze smaak

Let ook op deze woorden:
ik kies, het serves, het verlies

Let ook op **meervouden**:
televisies, acties, kiwi's, baby's

woorden van de week
elektrisch
fantastisch
historische
logisch
technisch
tropische

extra woorden
alfabetisch
allergisch
Belgisch
democratisch
medische
Russische
telefonisch
vegetarische

R8 regelwoorden - 8

Wanneer schrijf je een hoofdletter?

- aan het begin van een zin: zo kun je zien waar een nieuwe zin begint.
Ik woon in een drukke stad. Waar woon jij? Dat is ver!
- namen van mensen en dieren
Ahmed Els De Preter Oscar, onze poes
- namen van straten, steden, dorpen, landen en talen
Kerkstraat Brussel Spanje het Nederlands
- namen van rivieren, provincies, werelddelen en streken
de Schelde Ardennen Limburg het Zwin
de Alpen Europa het Oeralgebergte
Zuid-Frankrijk het hoge Noorden
- namen van heilige personen en zaken
God Jezus Christus Gods Koninkrijk
Allah de Heilige Geest
- samenstellingen met namen van heilige personen
een Boeddhabbeeld een Christusfiguur
- namen van feestdagen
Pasen Kerstmis Nieuwjaar Suikerfeest
- Samenstellingen met namen van feestdagen schrijf je met kleine letter.
Pasen maar paasfeest, paasei, paaszondag
Kerstmis maar kerstavond, kerstfeest, kerstboom

WW3 werkwoorden - 3

Het voltooid deelwoord
Een voltooid deelwoord van een werkwoord krijg je als je zegt: Ik heb ...
of Ik ben ...
Een voltooid deelwoord eindigt meestal op **t, d** of **en**.

dansen ik heb gedans**t**.
groeien ik ben gegroei**d**.
zingen ik heb gezong**en**.

1. **Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -d of -t?**
Verleng het woord.
• Hoor je **te**? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een **t**.
• Hoor je **de**? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een **d**.

werken ik werkte. ik heb gewerk**t**.
ontsnappen ik ontsnapte. ik ben ontsnap**t**.
horen ik hoorde. ik heb geho**o**rd.
arresteren ik arresteerde. ik ben gearresteer**d**.

Soms kun je het woord enkel verlengen in de wij-vorm.
ik kocht. We kochten. ik heb gekoch**t**.
ik bracht. We brachten. ik heb gebrach**t**.

2. **Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -en of -aan?**
Schrijf dan op wat je hoort of volg de regels van het stappenplan klankgroepen.
kiezen ik heb gekoz**e**n.
staan ik heb gestaa**n**.
kijken ik heb gekiek**e**n.

stappenplan klankgroepen

Stappenplan klankgroepen
klinkers: a, o, i, u, v
medeklinkers: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z

Hoor je een woord met meer dan één klankgroep?
Wat hoor je aan het einde van de klankgroep?

1. Je hoort een medeklinker.
Je schrijft wat je hoort.
[plaa] [sen] [rooi] [ter]

2. Je hoort een tweestekelinkler (oe, ui, eu, ie).
Je schrijft wat je hoort.
[kleu] [ren] [broe] [ken]

Maar let op de regel bij deze woorden:

3. Je hoort een lange klinker.
Je schrijft de lange klinker met één letter op.
[e] [gel] [sto] [ren]

4. Je hoort een korte klinker.
Je schrijft na de korte klinker twee dezelfde medeklinkers.
[sta] [ppen] [tro] [mmel]

MATERIAAL

- uitlegkaarten H3, R1, R5, R8, stappenplan klankgroepen, O5, O6, O7 en WW3
- leerwerkboek p. 66 - 68

PRAKTISCHE INFO

De leerlingen kunnen de opdrachten best in duo's uitvoeren. Ze controleren elkaars werk en kunnen op die manier de woorden ook met elkaar bespreken. Je eigen fouten ontdekken is namelijk moeilijker dan die van een ander zien. Als de leerlingen toch alle opdrachten individueel uitvoeren, is het belangrijk om het gebruik van de uitlegkaarten aan te moedigen bij twijfel.

DIDACTISCHE INFO

In deze les krijgen de leerlingen de kans om spelproblemen uit dit blok te oefenen en op die manier te verankeren. Zo ervaren ze zelf wanneer ze een bepaald spelprobleem goed of minder goed beheersen.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Gericht samenwerken in duo's om tot een oplossing te komen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Het doel van deze les is om verder te oefenen op behandelde spelproblemen. Het is niet de bedoeling nu al te beoordelen. Succeservaringen opdoen is op dit moment belangrijker. Zorg ervoor dat de leerlingen plezier beleven aan het spellen.

AANDACHT VOOR WOORDEN

Herhaal de woorden waarmee de leerlingen het tijdens de vorige lessen moeilijk hadden. Laat ze aan bod komen in een zinvolle context.

- **het alibi**
bewijs dat je op het moment van een misdrijf ergens anders was en dat je dus onschuldig bent
Toen de agent naar zijn alibi vroeg, zei hij dat hij in de bioscoop was. Hij had het filmticketje zelfs nog.
- **gruwelijk**
verschrikkelijk, heel erg eng
Eigenlijk is Hans en Grietje een gruwelijk sprookje.
- **de lichaamsbouw**
iemand's gestalte, hoe je lijf eruitziet
Mijn opa is erg mager. Hij heeft een slanke lichaamsbouw.
- **de ooggetuige**
iemand die een misdrijf met eigen ogen heeft gezien
Na het ongeluk was de chauffeur doorgereden, maar gelukkig was er een ooggetuige.

Contacteer onze Zwijsen adviseurs

Heb je vragen over dit **Uitprobeerpakket** of over *Studio taal en spelling*? Onze adviseurs staan voor je klaar om al je vragen te beantwoorden. De Zwijsen adviseurs kunnen je ook op de hoogte brengen van interessante acties en promoties.

Anneleen Coppens

T 0497 77 51 30
anneleen.coppens@
uitgeverijzwijsen.be

Michel van der Meijden

T 0484 29 64 78
michel.vandermeijden@
uitgeverijzwijsen.be

Tim Francis

T 0496 87 53 86
tim.francis@
uitgeverijzwijsen.be

Evelyn Vernimmen

T 0473 36 02 21
evelyn.vernimmen@
uitgeverijzwijsen.be

Stephanie Lodrioor

T 0473 33 13 23
stephanie.lodrioor@
uitgeverijzwijsen.be

Hanne Vertessen

T 0494 70 68 77
hanne.vertessen@
uitgeverijzwijsen.be

Jes Beckers

T 0485 957068
jes.beckers@
uitgeverijzwijsen.be

www.uitgeverijzwijsen.be/mijnadviseur
**Ontdek welke adviseur verantwoordelijk is voor
jouw school/gemeente.**

Colofon Studio taal

Auteurs

Marlien Buyens
Eline Simons
Sylvie Thienpont
Tineke Vanherck

Coördinatie en advies

Katrien Daerden
Riet Jeurissen
Hilde Van den Bossche
Jo van den Hauwe

Illustraties en fotografie

Flor Aguilar
Mieke Driessen
Alexandra Pillaert
Adobe Stock
Shutterstock
Studio Wasabi

Projectteam Zwijsen België

© 2022 Uitgeverij Zwijsen N.V., Antwerpen
maakt deel uit van WPG

ISBN 9789463682961
D/2021/1919/066
NUR 191

In deze uitgave van 'Studio taal/spelling' werd gebruikgemaakt van materiaal van 'Estafette editie 3' (methode voor het lager onderwijs van Uitgeverij Zwijsen B.V., Tilburg) en 'Zie zo Taal/Spelling' (methode voor het lager onderwijs van Uitgeverij Zwijsen N.V., Antwerpen).
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaandelijke toestemming van de uitgever.
Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

Aan het verwerven, waar nodig, van toestemming tot overname is door de uitgever de uiterste zorg besteed. Zou desondanks blijken dat een rechthebbende over het hoofd is gezien, dan verzoeken wij deze contact op te nemen met Uitgeverij Zwijsen België N.V.

Studio taal daagt leerlingen uit om op hun niveau actief met taal aan de slag te gaan, zowel samen als zelfstandig.

www.studiotaal.be

Studio spelling biedt verschillende werkvormen aan om op een speelse manier met spelling aan de slag te gaan.

www.studiospelling.be

Studio taal & spelling bij jou op school?
Vraag nu jouw presentatie!

Onze Zwijsen adviseurs komen graag met de materialen naar jouw school om *Studio taal & Studio spelling* inhoudelijk toe te lichten.

Bel ons op 03 205 94 94 voor een afspraak.

Dit pakket werd speciaal ontwikkeld voor de Uitprobeerweek.

Uitgeverij Zwijsen België

Klantendienst – telefoon: 03 205 94 94

E-mail: info@uitgeverijzwijsen.be

www.uitgeverijzwijsen.be